

Lidská práva: 47. “Neměli jsme na výběr”

„Filtrace“ a zločin násilné deportace ukrajinských civilistů do Ruska.

Lidská práva

“Neměli jsme na výběr”

„Filtrace“ a zločin násilného přesunu ukrajinských civilistů do Ruska

Od ruské invaze na Ukrajinu dne 24. února 2022 ruští a s Ruskem spojení úředníci násilně převáželi ukrajinské civilisty, včetně těch, kteří prchali před nepřátelskými akcemi, do oblastí Ukrajiny

okupovaných Ruskem nebo do Ruské federace, což je vážné porušení válečných zákonů které se rovná válečnému zločinu a potenciálnímu zločinu proti lidskosti.

Mnoho z těch násilně přemístěných prchalo z obleženého přístavního města Mariupol.

Ruské a s Ruskem spojené úřady také podrobily tisíce těchto ukrajinských občanů procesu, který Rusko nazývá „filtrace“, což je forma povinného bezpečnostního prověřování, při kterém obvykle shromažďují biometrická data civilistů, včetně otisků prstů a předních a bočních snímků obličeje, prováděly tělesné prohlídky a prohledávaly osobní věci a telefony; a ptaly se jich na jejich politické názory.

Ukrajínští civilisté byli fakticky internováni, když čekali na podstoupení tohoto procesu, přičemž mnozí hlásili, že byli ubytováni v přelidněných a špinavých podmínkách, po dobu od kratší než několik hodin až po téměř měsíc.

Nucené přesuny a proces filtrace představují a zahrnují samostatné a odlišné zneužívání civilistů, ačkoli mnoho ukrajinských civilistů zažilo obojí.

Tato zpráva dokumentuje násilný přesun ukrajinských civilistů z Mariupolu a Charkovské oblasti do Ruska a Ruskem okupovaných oblastí Ukrajiny.

Na rozdíl od bojovníků, kteří jsou po zajetí drženi jako váleční zajatci a mohou být přesunuti na nepřátelské území, je násilný přesun civilistů zakázán podle mezinárodního humanitárního práva nebo válečných zákonů a může být stíhán jako válečný zločin a je zločinem proti lidskosti.

Zpráva popisuje různé druhy nátlaku, který ruská armáda a další představitelé Ruska a Ruskem okupovaných území použili k tomu, aby přiměli ukrajinské civilisty prchající před nepřátelskými akcemi jít do Ruska nebo do takzvané „Doněcké lidové republiky“ (DNR), oblasti Doněcké oblasti kontrolované ozbrojenými skupinami přidruženými k Rusku a v současnosti okupované Ruskem (DNR je v této zprávě použito jako odkaz na tuto oblast, nikoli jako uznání jakýchkoli nároků na suverenitu).

Zpráva také popisuje mnoho problémů, kterým čelili ukrajínští civilisté, a zneužívání, kterým byli vystaveni, když se pokoušeli uprchnout z Mariupolu na území kontrolované Ukrajinou a vyhýbali se cestě do Ruska, nebo když se pokoušeli opustit Rusko do třetí země.

20. června Iryna Vereščuk, ukrajinská místopředsedkyně vlády, tvrdila, že 1,2 milionu Ukrajinců bylo násilně odvečeno do Ruska, včetně 240 000 dětí.

Koncem července Ruská tisková agentura (TASS) uvedla, že do Ruské federace vstoupilo z Ukrajiny přes 2,8 milionu Ukrajinců, včetně 448 000 dětí. Zpráva uvedla, že asi polovina těchto ukrajinských státních příslušníků měla pasy z DNR nebo „Luhanské lidové republiky“, oblasti Luhanské oblasti kontrolované ozbrojenými skupinami spojenými s Ruskem a v současnosti okupované Ruskem (LNR je v této zprávě použito jako odkaz na v této oblasti, nikoli jako uznání jakýchkoli nároků na suverenitu).

Přestože celkový počet ukrajinských civilistů přemístěných do Ruska – ať už dobrovolně či nedobrovolně – zůstává nejasný, mnoho z nich bylo převezeno do Ruska v rámci organizovaných hromadných přesunů, i když doufali, že se dostanou na území kontrolované Ukrajinou, způsobem a v kontextu, který je činí nezákonnými násilnými převody.

Ruští a s Ruskem spojení úředníci zorganizovali transport do Ruska a řekli některým civilistům, že nemají jinou možnost, než zůstat v Ruskem okupovaných oblastech nebo jít do Ruska a měli by

„zapomenout“ na cestu na území kontrolované Ukrajinou.

Jedna žena z Mariupolu, která byla převezena do Ruska, řekla: „Samozřejmě bychom využili příležitosti jet na Ukrajinu, kdybychom mohli, určitě ... Ale neměli jsme na výběr, žádnou možnost tam jít.“

Jiní civilisté uvedli, že vojenský nebo jiný personál na kontrolních stanovištích instruoval ukrajinské občany prchající před nepřátelskými akcemi, aby šli do Ruska nebo DNR. Vojenští pracovníci, kteří shromažďovali civilisty na okupovaných územích, jim řekli totéž, i když v některých případech ruské síly lidem umožnily pokračovat na území ovládané Ukrajinou.

Někteří lidé řekli Human Rights Watch, že odjeli do Ruska dobrovolně, včetně mužů, kteří se chtěli vyhnout cestovním omezením podle ukrajinského státního práva, které až na omezené výjimky neumožňuje mužům ve věku 18 až 60 let opustit zemi.

Obyvatelé Mariupolu, kteří měli finanční prostředky na organizování své vlastní soukromé dopravy, místo aby se spoléhali na ruské organizované evakuační autobusy, mohli cestovat na území kontrolované Ukrajinou, někdy po dokončení filtračního procesu, zatímco jiným se podařilo opustit město na Ukrajinou kontrolované území, aniž by prošli tímto procesem.

Mnozí cestovali oblastmi těžkých bojů a pokračujícího ostřelování, ulicemi posetými mrtvými těly a vyhořelými budovami, aby unikli Mariupolu. Poté prošli četnými kontrolními stanovišti obsazenými ruskými silami nebo silami přidruženými k Rusku, kde byli často opakovaně vyslýcháni a prohledáváni, než se nakonec dostali do Záporoží na území kontrolované Ukrajinou, kde dobrovolníci a humanitární skupiny poskytují humanitární pomoc a další podporu nově příchozím.

Obyvatelé některých vesnic a města ve východní Charkovské oblasti hraničící s Ruskem, včetně vesnic Lyptsi, Ruska Lozova a Ternova, byli také násilně převezeni do Ruska, ale neprošli filtrací v Ruskem okupovaných oblastech.

Sedmdesátiletý muž z Ruské Lozové popsal, před čím ho ruské síly varovaly ve snaze ho přesvědčit, aby opustil svůj domov: „Žil jsi pod námi, a tak pokud přijde ukrajinská armáda, potrestá tě,“ řekl. Řekly mu to ruské síly. „Budeš popraven.“ I když se nevzdal, stovky rodin z vesnice, včetně jeho souseda, odjely do Ruska.

Na ruských hranicích prošla většina Ukrajinců dalším prověřovacím procesem, než byla poslána do různých částí Ruska, kde je nyní mnoho Ukrajinců odříznuto od svých rodin a přátel, mají strach a nejistotu z toho, co je čeká, podle jejich rodinných příslušníků a dobrovolníků, kteří Ukrajincům pomáhají. kteří jsou v Rusku, ale chtějí odejít.

Během pobytu v Rusku byli někteří dotazováni donuceni, aby podepsali, a byli svědky toho, že další lidé podepisovali dokumenty uvádějící, že byli svědky válečných zločinů ukrajinských sil.

Někteří z těch, kteří měli přístup k chytrým telefonům a sítím sociálních médií, se dokázali spojit s aktivisty, kteří pomohli usnadnit jejich transport z Ruska přes Estonsko, Lotyšsko nebo Gruzii. Jakmile se však dostali na hranici, někteří měli potíže s přechodem z Ruska, protože postrádali řádné identifikační doklady a nechali je na Ukrajině, když utíkali před ostřelováním a jiným násilím.

Zpráva také dokumentuje proces filtrace nebo bezpečnostního prověřování, který úředníci DNR a ruské úřady použili k zachycení obrovského množství osobních údajů o ukrajinských civilistech, včetně jejich biometrických údajů.

I když Rusko může mít legitimní důvody k provádění bezpečnostních prověrek osob, které se dobrovolně snaží vstoupit na ruské území, proces filtrace ve svém rozsahu a systémový způsob, jakým ruské síly a úřady organizovaly a nutily ukrajinské civilisty, aby se tomu podrobili, je represivní a zneužívající.

Jedná se o hromadné nelegální shromažďování dat prováděné ruskými a s Ruskem spojenými silami mimo území Ruska, zaměřené na osoby, které nejsou Rusy, bez právního základu.

Zahrnuje jasné porušení práva na soukromí a mohl by vystavit osoby, kterým se to týká, riziku, že budou v nadcházejících letech terčem nebo vystaveni jiným zneužíváním.

Například v Mariupolu ruské a s Ruskem spojené síly shromáždily civilisty, u nichž byla podezření, že mají vazby na ukrajinskou armádu, a poslaly je k filtraci. To se stalo běžnějším, když se Rusko snažilo upevnit kontrolu v oblastech, které okupuje na jihu Ukrajiny.

V některých případech ukrajinští civilisté pochopili, že pokud jim má být umožněn bezpečný průchod z oblastí aktivních bojů nebo se dokonce pohybovat po silnicích kontrolovaných ruskými silami a silami přidruženými k Rusku, musí projít procesem filtrace nebo screeningu.

Ve vesnicích Bezimenne a Kozatske v DNR bylo téměř 200 lidí fakticky internováno poté, co dokončili proces filtrace a obdrželi „potvrzení o filtraci“, což naznačuje, že proces úspěšně dokončili. Více než 40 dní jim pracovníci DNR odmítali vrátit pasy a bránili jim opustit vesnici, kde se skrývali v místních školách nebo kulturním domě v nehygienických podmínkách se skromnými přídělky potravin.

Zpráva uvádí, že jednotlivci, kteří „selhali“ ve filtračním procesu v DNR, zřejmě kvůli jejich podezřelým vazbám na ukrajinskou armádu nebo na nacionalistické skupiny, byli zadrženi v DNR. Někteří ze zadržovaných, jejichž místo pobytu a osud nejsou známy, jsou podle rodinných příslušníků považováni za násilně zmizelé.

I když tato zpráva nemůže zdokumentovat jejich další osud, existují vážné důvody k obavám, že těmto jedincům hrozí vážná újma, včetně mučení nebo jiného špatného zacházení; ohroženy mohou být zejména životy těch, kteří násilně zmizeli.

Praktiky dokumentované v této zprávě se liší od svévolného zadržování ukrajinských civilistů ruskými a s Ruskem spřízněných sil a jejich následného nezákonného převozu do vyšetřovacích vazebních středisek a trestaneckých kolonií v Rusku. Human Rights Watch zdokumentovala tuto praxi v jiných zprávách.

Tato zpráva je založena na rozhovorech Human Rights Watch s 18 lidmi, kteří odešli do Ruska - 15 z oblasti Mariupolu, 1 z Doněcku a 2 z Charkovské oblasti - 10 z nich také prošlo procesem filtrace. Human Rights Watch vyzpovídala dalších 8 lidí, kteří prošli procesem filtrace v DNR, ale mohli pokračovat do oblastí kontrolovaných Ukrajinou a vyhnout se převozu do Ruska.

Zpráva je také založena na rozhovorech s 21 obyvateli Mariupolu a Charkova, jejichž rodinní příslušníci a přátelé byli převezeni do Ruska, z nichž většina zůstala v Rusku, pokud dotazovaní věděli. Human Rights Watch také vyzpovídala osm právníků a aktivistů v Rusku a Evropě, kteří pomáhají nově příchozím Ukrajincům opustit Rusko.

Human Rights Watch hovořila také s desítkami civilistů z oblasti Mariupolu, kterým se podařilo uniknout z válečné zóny na území kontrolované Ukrajinou, aniž by prošli filtrací. Mluvili jsme s nimi, abychom získali informace o porušování mezinárodního humanitárního práva v Mariupolu, včetně nevybíravého bombardování a ostřelování a přístupu k potravinám, vodě a dalším humanitárním

potřebám ve městě, a také o jejich zkušenostech s útekem z města do bezpečí.

Většina případů zdokumentovaných organizací Human Right Watch, kdy byli Ukrajinci z oblasti Mariupolu a Charkova převezeni do Ruska, se rovná násilným přesunům. Válečné zákony zakazují ruským nebo s Ruskem přidruženým silám nutit ukrajinské civilisty, jednotlivě nebo hromadně, k evakuaci do Ruska.

Nucený přesun je válečný zločin a potenciální zločin proti lidskosti a zahrnuje předání za okolností, kdy osoba souhlasí se přestěhováním pouze proto, že se obává následků, jako je násilí, nátlak nebo zadržení, pokud zůstane, a okupační moc toho využívá jako nátlakové prostředí k jejich přemístění.

Přemístění nebo vysídlení civilistů není z humanitárních důvodů odůvodněné ani zákonné, pokud je humanitární krize spouštějící vysídlení sama o sobě výsledkem nezákonné činnosti okupační moci.

V nejméně pěti případech zdokumentovaných Human Rights Watch může být souhlas dotazovaných s předáním skutečný, protože uvedli, že chtějí jet do Ruska, aby poté mohli cestovat do Evropy. Takové případy nemohou představovat násilné přemístění.

Ruské a s Ruskem spojené síly ve všech částech Ukrajiny, které nyní okupují, by měly zajistit, aby civilisté mohli bezpečně odejít na území kontrolované Ukrajinou, pokud se tak rozhodnou, bez ohledu na to, zda mají soukromá vozidla, kam by mohli uprchnout.

Měli by zajistit, aby lidé, kteří nastoupí do autobusů mířících do Ruska, jsou plně informováni o tom, kam autobusy jedou, a jsou jim dány možnosti, pokud nechtějí cestovat do Ruska. Měli by zastavit všechny formy nátlaku na ukrajinské občany, aby odešli do Ruska, a měli by usnadnit návrat na Ukrajinu všem ukrajinským civilistům, kteří si to přejí.

Zatímco ruské úřady mohou provádět základní bezpečnostní prověrky těch, kdo chtějí vstoupit do Ruska, měly by zastavit veškeré probíhající procesy shromažďování a uchovávání biometrických údajů.

Ruské orgány by měly shromažďovat biometrické údaje pouze tehdy, je-li to zákonné, přiměřené a nezbytné, a měly by informovat subjekty údajů o tom, proč jsou jejich údaje shromažďovány, jak budou použity a jak dlouho budou uchovávány.

Aby bylo zajištěno, že pachatelé závažného porušení válečných zákonů na Ukrajině, včetně nucených přesunů a dalších závažných případů zneužívání civilistů, jako je filtrace, budou vyšetřováni a postaveni před soud, Ukrajina by měla ratifikovat Římský statut Mezinárodního trestního soudu, kterou podepsal v roce 2000.

Doporučení

O nucených přesunech do Ruska a na Ruskem okupované území

Ruským a s Ruskem spojeným úřadům

- Nebraňte civilistům v oblastech okupovaných ruskými silami a silami spojenými s Ruskem, včetně samozvané „Doněcké lidové republiky“ (DNR), aby odešli na území kontrolované Ukrajinou nebo do jakékoli jiné třetí země, pokud si to přejí, včetně ohrožení jejich bezpečného průchodu, umožněte nezávislým, neutrálním stranám usnadnit evakuaci civilistů na území kontrolované Ukrajinou nebo spojenecké území, včetně poskytování autobusů do různých destinací, aby bylo zajištěno, že civilisté budou mít smysluplnou volbu;
- Zajistěte, aby všichni civilisté, kteří nastoupí do jakýchkoli evakuačních autobusů mířících do Ruska, byli plně informováni o tom, kam autobusy jedou, a aby jim byla dána možnost odmítnout, pokud nechtějí cestovat do Ruska;
- Ukončete veškeré snahy o využití nátlakového prostředí pro ukrajinské civilisty nebo vytvoření humanitární krize nezákonnou činností k jejich vysídlení do Ruska a na Rusy okupované území;
- Umožněte všem civilistům převedeným z Ukrajiny, kteří se chtějí vrátit na Ukrajinu, aby tak učinili a usnadnili tak jejich návrat.

Ukrajinským úřadům

- Usnadněte civilní evakuace do bezpečných oblastí, kde je to možné, do destinací, které si civilisté zvolí;
- Ratifikujte Římský statut Mezinárodního trestního soudu s cílem usnadnit stíhání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, včetně nucených přesunů;
- Přijměte veškerá nezbytná opatření, včetně příslušných legislativních úprav, abyste zajistili, že

ukrajinští státní příslušníci, kteří byli převezeni do Ruska, včetně mužů ve věku od 18 do 60 let, nenesli při návratu na Ukrajinu žádné právní důsledky.

Jiným státům

- Vyzvěte Rusko, aby dodržovalo zákaz násilných přesunů, včetně donucení civilistů k evakuaci do nechtěných destinací, a naléhejte na všechny strany konfliktu, aby civilistům umožnily bezpečný přechod na místo, které si zvolí;
- Apelujte na Agenturu OSN pro uprchlíky (UNHCR), Mezinárodní organizaci pro migraci (IOM), Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR) a Mezinárodní výbor Červeného kříže (ICRC), aby na základě jejich mandátů:
 - Požadovali neomezený přístup pro jejich mezinárodní zaměstnance k návštěvě středisek dočasněho umístění zřízených po celém Rusku;
 - Pomohli ukrajinským občanům, kteří chtějí opustit Rusko a/nebo se vrátit na území Ukrajiny, aby tak učinili;
 - Zdokumentovali skutečnosti nucených přesunů (počet osob, podmínky jejich pobytu v Rusku atd.);
- Informujte se u ruských úřadů o počtu dětí přemístěných z Ukrajiny do Ruska a počtu, umístění a obsazenosti středisek dočasněho umístění v celém Rusku;
- Požadujte přístup pro mezinárodní mise do středisek dočasněho umístění po celém Rusku a dalších míst, kde se nacházejí ukrajinští občané po jejich převozu do Ruska;
- obraťte se na Evropskou síť ombudsmanů a Evropskou síť ombudsmanů pro děti ohledně možnosti návštěvy přijímacích zařízení v celém Rusku s cílem získat informace o skutečnostech nucených přemístění, včetně počtu osob a podmínek jejich pobytu v Rusku;
- Zajistěte, aby se uplatňování směrnice o dočasné ochraně členskými státy EU a další opatření dočasné ochrany účinně vztahovala na všechny Ukrajince, kteří usilují o vstup na hranice EU z Ruska, včetně těch se ztracenými, poškozenými nebo zničenými cestovními doklady a cestujících s kopiemi dokladů nebo elektronickými doklady totožnosti;
- Zajistěte, aby ukrajinští občané, kteří chtějí vstoupit do členských států EU z Ruska a kteří nemají své pasy pro zahraniční cesty, tak mohli učinit;
- Shromážděte jména osob, které zmizely během procesu filtrace, jejich nuceného uvěznění nebo jejich převozu do Ruska od těch ukrajinských civilistů, kteří přijedou na jejich území a jsou ochotni tyto informace sdílet;
- Podporujte vyšetřování případů násilného přesunu civilistů příslušnou mezinárodní jurisdikcí nebo podle zásady univerzální jurisdikce s cílem zjistit, zda se jedná o válečné zločiny nebo zločiny proti lidskosti, a zajistěte, aby odpovědní byli pohnáni k odpovědnosti.

Mezinárodním a regionálním organizacím, včetně Vyšetřovací komise OSN pro Ukrajinu, UNHCR, IOM a Rady Evropy:

- Požadujte neomezený přístup svých zaměstnanců k návštěvě středisek dočasněho umístění a dalších míst, kde se nacházejí ukrajinští občané po jejich převozu do Ruska, sledujte tato zařízení, aby bylo zajištěno, že nově příchozí jsou plně informováni o svých právech a možnostech;
- Monitorujte, podávejte zprávy a podle potřeby pomáhejte ukrajinským občanům, kteří se chtějí vrátit na území Ukrajiny, aby tak učinili, a ukrajinským občanům, kteří si přejí jít do třetí země, aby požádali o azyl/status uprchlíka/sloučení rodiny, aniž by prošli Ukrajinou;
- Zdokumentujte skutečnosti nuceného přesunu (počet osob, včetně dětí, místo pobytu osob, které neprošly filtračním procesem, podmínky jejich pobytu v Rusku atd.), včetně pomoci při sloučení rodiny a vypátrání.

O léčbě v Rusku

Ruským úřadům

- Podepište a ratifikujte Mezinárodní úmluvu o ochraně všech osob před násilným zmizením;
- Umožněte nezávislým skupinám a mezinárodním organizacím přístup do center, která ubytovávají lidi z Ukrajiny;
- Zajistěte, aby ukrajínští občané měli neomezený přístup k právním službám, službám občanské společnosti a dalším podpůrným službám, které jim mohou pomoci při přemísťování v rámci Ruska nebo mimo něj, jak si přejí;
- Ukrajincům, kteří jsou v Rusku bez pasů, včas vystavte doklad známý jako „potvrzení totožnosti cizince pro účely postupu na diplomatickou misi cizího státu v Ruské federaci“.

Dalším dotčeným státům

- Poskytujte prostřednictvím svých zastupitelských úřadů v Rusku podporu při vydávání dočasných cestovních dokladů umožňujících ukrajinským občanům, kteří jsou v Rusku bez své totožnosti nebo cestovních dokladů, opustit zemi, pokud si to přejí.

K filtraci

Ruským a s Ruskem spojeným úřadům

- Respektujte zákaz svévolného zadržování, nuceného zmizení, mučení a špatného zacházení; vyšetřete veškerá obvinění z těchto nebo jiných zneužívání spáchaných ruskými silami a ozbrojenými skupinami přidruženými k Rusku;
- Objasněte osud a místo pobytu všech civilistů zadržovaných v důsledku filtrace;
- Zastavte veškeré procesy shromažďování a uchovávání osobních údajů na Ukrajině a omezte bezpečnostní prověřování na to, co je nezbytné pro zákonné zpracování osob, které se dobrovolně snaží vstoupit do Ruska;
- Všem členům ukrajinských ozbrojených sil a přidružených ozbrojených skupin zadržovaných Ruskem by měl být udělen status válečného zajatce (POW) v souladu s jejich oprávněním podle Ženevských konvencí a jejich práva válečných zajatců by měla být plně respektována.

Jiným státům

- Zeptejte se Ruska na počet a místo pobytu ukrajinských občanů zadržovaných na okupovaných územích po „filtračních opatřeních“;
- Podporujte vyšetřování případů svévolného zadržování, nuceného zmizení, mučení a špatného zacházení ze strany příslušné mezinárodní jurisdikce nebo na základě zásady univerzální jurisdikce s cílem zjistit, zda se jedná o válečné zločiny nebo zločiny proti lidskosti, a zajistěte, aby odpovědní byli pohnáni k odpovědnosti.

Metodologie

Human Rights Watch provedla rozhovor s 20 obyvateli z oblasti Mariupol, kteří prošli procesem filtrace v DNR mezi 15. březnem a 6. květnem – včetně Amvrosivky, Bezimenne, Doněcka, Dokučajevska, Kachkarskeho, Kozatského, Chomutova, Manhush, Nikolske (dříve známého jako Volodarske), Novoazovsk, Pervomajsk, Sartana, Shyrokyne, Starobesheve a Uспенka.

Po filtraci v DNR sedm zůstalo na Ukrajině, zatímco 13 cestovalo do Ruska samostatně nebo se svými přáteli či rodinami. Další dva dotazovaní z oblasti Mariupolu odjeli do Ruska bez filtrace.

Organizace Human Rights Watch provedla rozhovor s jedním mužem, který uprchl před mobilizací v Doněcku kontrolovaném DNR tím, že zaplatil zjevnému členovi sil DNR, aby ho přepravil z Doněcka do Ruska, aniž by prošel filtrací nebo prověřováním na ruských hranicích.

Human Rights Watch také vyzpovídala sedm lidí z oblasti Mariupolu, kteří uvedli, že mají rodinné příslušníky a přátele, kteří prošli procesem filtrace v DNR a poté odcestovali do Ruska a zůstali tam, kromě jednoho, který se vrátil do Mariupolu. Čtyři další dotazovaní uvedli, že mají rodinné příslušníky, kteří neprošli procesem filtrace a byli zadrženi v DNR.

Human Rights Watch vyzpovídala dvě ženy z Charkovské oblasti, z nichž jedna byla se svým partnerem, které byly násilně převezeny do Ruska. Deset dalších lidí v Charkovské oblasti řeklo Human Rights Watch, že věděli o organizovaných evakuacích do Ruska z jejich vesnice nebo města a sousedních vesnic, včetně jejich rodiny a přátel, a že odmítli jet.

Human Rights Watch provedla rozhovor s osmi právníky a aktivisty v oblasti lidských práv v Rusku a Evropě, kteří pomáhají Ukrajincům při odchodu z Ruska.

V době psaní tohoto článku se 18 lidem, kterých se Human Rights Watch dotazovala a kteří odešli do Ruska, podařilo opustit Rusko do členských států Evropské unie nebo Gruzie, ve většině případů s pomocí ruských, ukrajinských a evropských aktivistů. Tři z nich však byli v době svého prvního rozhovoru s Human Rights Watch stále v Rusku.

Human Rights Watch oslovila 12 dalších ukrajinských občanů, kteří byli na ruském území po jejich přesunu, ale odmítli být vyslechnuti s odkazem na bezpečnostní obavy a strach z odvety.

Ruská vláda „zrušení registrace“ Human Rights Watch v dubnu 2022 nám zabránila provádět osobní výzkum v Rusku a také navštěvovat střediska pro dočasné umístění ukrajinských uprchlíků.

Z velké části kvůli těmto omezením byli všichni Ukrajinci převezení do Ruska, s nimiž Human Rights Watch dotazovala pro tuto zprávu, ti, kteří měli přístup k finančním prostředkům nebo sítím sociálních médií, a aktivisté, kteří jim pomohli Rusko opustit.

Jejich zkušenosti jako takové nemusí nutně reprezentovat mnoho dalších Ukrajinců, kteří jsou stále v Rusku, kteří tam ani neodjeli, ani tam nezůstali dobrovolně. Je zapotřebí další výzkum, abychom pochopili celou škálu zneužívání, které násilně přemístění Ukrajinci do Ruska mohli zažít a zažívají.

Celkem Human Rights Watch provedla mezi 22. březnem a 28. červnem 2022 rozhovory se 117 Ukrajinci z oblasti Mariupolu a Charkovské oblasti, aby zjistila, zda oni nebo jejich rodiny nebo přátelé prošli filtrací nebo násilným přesunem do Ruska.

Tyto rozhovory pomohly výzkumníkům vyhodnotit určité vzorce - většinou šlo o lidi, kteří z Mariupolu uprchli v soukromých autech a kteří nebyli z důvodů popsaných jinde v této zprávě podrobeni filtraci nebo nuceným přesunům.

Pro mnohé prchající na území kontrolované Ukrajinou bylo prvním cílem Záporoží, město asi 220 kilometrů od Mariupolu.

Od poloviny března do poloviny května provedla Human Rights Watch rozhovor s 93 lidmi, kteří opustili oblast Mariupolu. Sedmdesát osm z dotazovaných se dostalo do Záporoží, kde dobrovolníci a humanitární skupiny poskytují humanitární pomoc a další podporu nově příchozím. Šedesát dva

odjelo v soukromých vozidlech a prošlo několika ruskými vojenskými kontrolními stanovišti na 80kilometrové trase přes území kontrolované Ruskem, většina přes město Berdjansk.

Human Rights Watch také vyzpovídala čtyři lidi z Mariupolu, kteří cestovali do Ruska v soukromých autech.

Dvacet jedna dalších opustilo město pěšky, buď proto, že jejich auta byla zničena, nebo protože neměli vlastní vozidla.

Jedenáct z 18 lidí, kteří odjeli do Ruska, zamířilo na sběrná místa, kde se od ruského vojenského personálu nebo vojenského personálu spřízněného s Ruskem nebo ústně dozvěděli, že mohou nastoupit do evakuačních autobusů, které je odvezou z města. Když ale dorazili na sběrná místa, zjistili, že na území kontrolované Ukrajinou nejezdí žádné autobusy. Místo toho byli odvezeni do Ruska.

Nezávisle na výzkumu pro tuto zprávu provedla Human Rights Watch rozhovor s desítkami lidí, kteří uprchli z Ruskem okupovaných oblastí Doněck, Cherson, Luhansk a Záporoží v soukromých vozidlech a evakuačních autobusech, kteří uvedli, že si nebyli vědomi žádného probíhajícího filtračního procesu v oblastech, odkud uprchli.

Velké množství ukrajinských občanů odešlo do Ruska v důsledku bojů. Vzhledem k zde popsaným omezením je důležité si uvědomit, že případy zdokumentované v této zprávě pravděpodobně nepopisují celou škálu zkušeností ukrajinských občanů s filtrací nebo přenosem do Ruska.

Human Rights Watch vedla rozhovory osobně na Ukrajině, v oblastech pod vládní kontrolou a na dálku. V některých případech byl během rozhovoru přítomen partner nebo rodinní příslušníci dotazovaného. Nezahrnuli jsme je do našeho počtu rozhovorů, pokud nebyli dotazováni samostatně.

Rozhovory byly vedeny v ukrajinštině přes překladatele nebo v ruštině. Human Rights Watch z bezpečnostních důvodů zatajila příjmení lidí nebo v některých případech jejich celá jména.

Ve zprávě se označení „Doněcká lidová republika“ (DNR) a „Luhanská lidová republika“ (LNR) používají k označení příslušných oblastí pod kontrolou ozbrojených skupin napojených na Rusko, a nikoli jako uznání jakýchkoli nároků na suverenitu.

5. července se Human Rights Watch podělila o svá zjištění s Ruskou federací a požádala o odpovědi na konkrétní otázky. Vláda nereagovala.

Pozadí

Rusko okupovalo části Ukrajiny od roku 2014. V reakci na povstání na Majdanu, masovou veřejnou vzpouru proti vládě vedené promoskevským prezidentem, Rusko obsadilo a okupovalo Krym a rozdmýchávalo a podporovalo protivládní povstání ozbrojenými silami. skupiny v částech Doněcké a Luhanské oblasti.

Po aktivních bojích mezi ukrajinskými silami a těmito Ruskem podporovanými ozbrojenými skupinami, občas podporovanými přímo ruskými vojenskými silami, následovalo v únoru 2015 příměří. Porušování příměří - včetně ostřelování a palby přes frontové linie - bylo pravidelné, výskytovalo se v následujících letech.

Od zahájení své úplné invaze na Ukrajinu 24. února 2022 Rusko okupovalo oblasti, které militanti nazývají „Doněcká lidová republika“ a „Luhanská lidová republika“ (s ruskými zkratkami „DNR“ a „

LNR“).

Ruské úřady nabídly řadu důvodů pro ruskou invazi a pokračující válku proti Ukrajině. Mezi nimi je klíčová řada prokazatelně nepravdivých obvinění: že Rusko zachraňuje lidi, „jejichž jedinou nadějí bylo Rusko“ před ukrajinskou vládou, o které ruská vláda nepravdivě tvrdí, že je ovládána „nacisty“, jejichž cílem je zničit ruský mluvící obyvatelstvo země.

Když tedy ruské síly převádějí ukrajinské civilisty z oblastí aktivního nepřátelství do oblastí Ukrajiny pod ruskou okupací nebo do Ruské federace, pod rouškou evakuace, nezbavují pouze civilisty nebezpečí války. Realizují politické ambice formulované ruským vedením před a během současného konfliktu.

Mariupol v obležení

Mariupol je strategické přístavní město na jihovýchodě Ukrajiny s asi 430 000 předválečnými obyvateli. 2. března 2022 ruské síly a ozbrojené skupiny napojené na Rusko obklíčily město, které v té době leželo mezi dvěma regiony již pod účinnou kontrolou ruských sil.

Civilisté uvězněni v Mariupolu rychle ztratili přístup k elektrické energii, topení, mobilnímu telefonu a internetové komunikaci. Snažili se přežít v teplotách pod bodem mrazu, když ruské síly neúnavně útočily na město.

Mnozí byli celé týdny ukryti ve sklepech s omezeným přístupem k vodě, potravinám nebo lékům – a neměli žádný bezpečný způsob úniku. Rusko oznámilo vítězství nad městem poté, co se ukrajinské síly 16. května vzdaly své zadržované pozice v ocelárně Azovstal v Mariupolu.

Podle ukrajinských představitelů během 10týdenního obléhání selhaly v průběhu března a dubna četné snahy o vyjednání příměří, které by umožnilo zřízení humanitárních koridorů a masové evakuace civilistů. Během té doby ukrajinské úřady uvedly, že ruské síly při mnoha příležitostech bránily ukrajinským autobusům ve vstupu do oblasti, aby evakovaly civilisty z Mariupolu na území kontrolované Ukrajinou.

Mise OSN pro sledování lidských práv na Ukrajině zaznamenala v březnu dvě evakuace civilistů z Mariupolu, které oznámilo ruské ministerstvo obrany: jednu, která začala 5. skupiny“ a druhá, která začala 14. března „směrem k Záporoží, poté, co byla dohodnuta trasa a bezpečnostní záruky pro evakuační konvoje“.

Podle OSN „evakuace proběhla soukromými vozidly, autobusy nebo pěšky a ukrajinská vláda podpořila evakuaci do Záporoží tím, že po příjezdu poskytla autobusy a přístřeší“.

Organizované evakuace do oblastí ovládaných Ukrajinou byly vzácnou výjimkou. Ruské síly a ozbrojené skupiny přidružené k Rusku místo toho poskytovaly lidem autobusy, které jezdily dále na území kontrolované Ruskem. Úspěšný humanitární koridor na území kontrolované Ukrajinou byl nakonec zřízen 30. dubna, což usnadnilo evakuaci některých žen a dětí.

Do té doby se statisícům lidí z Mariupolu a okolí podařilo uprchnout z bojů bez humanitárních koridorů, často poté, co se o možných únikových cestách doslechli z úst. Jak se podmínky zhoršovaly, mnozí se rozhodli podstoupit riziko útěku uprostřed těžkých bojů a pokračujícího ostřelování, ulicemi posetými mrtvými těly a vyhořelými budovami. Odešli v soukromých vozidlech, pěšky nebo v evakuačních autobusech.

Síly, které obléhaly Mariupol a převzaly a vykonávaly kontrolu nad větší oblastí Mariupolu,

zahrnovaly ozbrojené síly Ruské federace a spojené ozbrojené skupiny, které operovaly z oblasti, kterou nazývají DNR.

Trvalé ostřelování v Charkovské oblasti

Počínaje 24. únorem ruské síly vstoupily do Charkovské oblasti ze severu a severovýchodu.

Začátkem března se ze západu blížily k hlavnímu městu regionu, Charkovu, druhému ukrajinskému městu. Již 25. února propukly na severních předměstích města tvrdé boje. Některé ruské síly vstoupily do města 27. února, což vedlo ke krátkodobým pouličním bitvám. Zatímco ruské síly byly téhož dne vytlačeny z města, od té doby do něj nadále střílely bojovou municí.

Ruští výsadkáři údajně znovu vstoupili do města 2. března, ale nepodařilo se jim vytvořit oporu a ustoupili do boje s ukrajinskými silami ve vesnicích severně a východně od města.

Podle zástupce prokurátora Charkovské oblasti Andrije Kravčenko bylo během stovek útoků ruských sil v Charkovské oblasti od konce února do začátku srpna zabito nejméně 1019 civilistů, včetně 52 dětí, a 1947 dalších zraněno, včetně 152 dětí. Útoky pokračovaly i poté, přičemž severovýchodní čtvrti Charkova, jako je Saltivka, hustě zastavěná obytná oblast, snášely obzvláště časté ostřelování. Další části města jsou také nadále terčem útoků.

Tyto pokračující útoky násilně vysídlily stovky tisíc obyvatel. Město s předválečnou populací 1,4 milionu lidí, mnoho obyvatel Charkova rychle opustilo. 28. března starosta Charkova odhadl, že z města odešlo asi 30 procent obyvatel, přičemž další obyvatelé odešli v dubnu. Odhaduje se, že do června odešla polovina obyvatel města.

Přestože na severovýchodě Charkovského regionu ztratili určitou pozici, začátkem dubna ruské síly okupovaly téměř celý severozápad regionu, včetně desítek měst a vesnic, a ovládly několik klíčových měst regionu, včetně Izjumu, Kupjanska a Balaklie.

V některých částech Charkovské oblasti, které ruské síly obsadily a v mnoha případech stále okupovaly v době psaní tohoto článku, řekli obyvatelům, že nemohou odejít na území kontrolované Ukrajinou, protože trasy jsou příliš nebezpečné.

Řekli obyvatelům, že mohou utéct do bezpečí v Rusku, buď v autobusech, které poskytla armáda, nebo v kolonách soukromých vozidel. Mnoho lidí odešlo do Ruska, protože se k tomu za daných okolností cítili nuceni a považovali to za jediný způsob, jak uniknout neúnavnému ostřelování.

V některých případech, včetně jednoho případu zdokumentovaného v této zprávě, byli lidé nasazeni do autobusů do Ruska proti jejich výslovné vůli.

Nucené přesuny civilistů podle mezinárodního práva

Stranám mezinárodního konfliktu je podle mezinárodního práva zakázáno násilně přesouvat nebo deportovat civilní obyvatelstvo okupovaného území, a to zcela nebo zčásti. Porušení tohoto zákazu je vážným porušením Ženevských konvencí a lze jej stíhat jako válečný zločin a zločin proti lidskosti.

Mezi válečné zákony platné pro mezinárodní ozbrojený konflikt na Ukrajině patří Ženevské úmluvy z roku 1949, První dodatkový protokol k Ženevským úmluvám (Protokol I) a mezinárodní zvykové

právo.

Ustanovení čtvrté Ženevské úmluvy a Protokolu I, která zakazují individuální nebo hromadné násilné přesuny civilistů z okupovaného území na území okupační mocnosti nebo jakékoli jiné země, jasně stanoví, že zákaz je bez ohledu na motiv.

Aby se jednalo o trestný čin vyhoštění nebo přemístění, musí být převod „násilný“. Souhlas s přesunem musí být dobrovolný a skutečný a nesmí být dán za donucovacích podmínek.

Jak objasnil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, absence skutečné volby, která činí vysídlení nezákonným a násilným, může zahrnovat psychologickou sílu způsobenou „strachem z násilí, nátlaku, zadržování, psychického útlaku nebo zneužití moci, nebo zneužitím nátlakového prostředí“.

Převod proto není dobrovolný, pokud civilisté souhlasí nebo usilují o přemístění jako jediný způsob, jak uniknout riziku zneužití, pokud zůstanou.

Přemístění nebo vysídlení civilistů navíc není z humanitárních důvodů oprávněné ani zákonné, pokud je humanitární krize, která vysídlení spustila, sama o sobě výsledkem nezákonné činnosti osob odpovědných za přesuny.

Je povoleno dočasně vysídlit nebo evakuovat civilisty, aby je ochránili před účinky útoku, nebo pokud to vyžadují civilní bezpečnostní nebo naléhavé vojenské důvody.

Článek 58 Dodatkového protokolu I vyžaduje, aby strany v konfliktu „v maximální možné míře“ přijaly nezbytná opatření k ochraně civilistů a civilních objektů pod jejich kontrolou před nebezpečím vyplývajícím z vojenských operací, včetně snahy o odstranění civilistů z civilních objektů pod jejich kontrolou z blízkosti vojenských cílů.

Ti, kdo byli vysídleni nebo evakuováni, by měli být přemístěni zpět do svých domovů, jakmile skončí boje - nikoli okupace - v dané oblasti.

Mezinárodní trestní soud může stíhat válečný zločin „deportace nebo přesun [okupační mocností] celého nebo části obyvatelstva okupovaného území uvnitř nebo mimo toto území“ a zločin proti lidskosti „násilného přesunu obyvatelstva“.

Na rozdíl od civilistů mají být příslušníci nepřátelských ozbrojených sil, spojeneckých milicí nebo podobných sil, kteří splňují určité podmínky stanovené ve Třetí Ženevské úmluvě, pokud budou zajati, drženi jako váleční zajatci (POWs) a mohou být zákonně převedeni do území zadržujícího státu.

Zadržování válečných zajatců není formou trestu, ale jeho cílem je zabránit jim v další účasti v konfliktu.

Válečné zákony zakazují válčící straně stíhat válečné zajatce pouze za to, že se přímo účastnili nepřátelských akcí, a mohou je stíhat pouze za válečné zločiny. Zajatci musí být propuštěni a repatriováni neprodleně po skončení aktivních bojů.

Během mezinárodních ozbrojených konfliktů má MVČK právo navštěvovat válečné zajatce, aby se ujistil, že zacházení s nimi a podmínky, ve kterých jsou drženi, jsou v souladu s válečnými zákony.

Filtrace

Když ruské síly v březnu obklíčily Mariupol, začaly některé prchající obyvatele nutit, aby podstoupili bezpečnostní „filtraci“ nebo proces prověřování v nejméně 15 okolních městech a vesnicích na území kontrolovaném Ruskem, většinou v DNR.

Také shromáždili některé obyvatele speciálně kvůli filtraci.

Během procesu DNR nebo ruští úředníci shromáždili biometrická data civilistů, včetně otisků prstů a fotografií jejich tváře při pohledu zepředu a z profilu; prohledávali jejich těla, věci a telefony; a ptali se jich na jejich politické názory a vazby na ukrajinské ozbrojené síly a vládní agentury.

Zatímco pro některé trvalo čekání jen hodiny, mnozí museli zůstat v blízkosti filtračních center tři dny až téměř měsíc a čekali na výsledky. Ti, kteří „selhali“ procesu filtrace v DNR, zřejmě kvůli jejich podezřelým vazbám na ukrajinské vojenské nebo nacionalistické skupiny byli zadrženi a někteří podle rodinných příslušníků zřejmě násilně zmizeli.

„Ministerstvo vnitra“ DNR v květnu uvedlo, že „v DNR jsou prováděny filtrační aktivity s ohledem na obyvatele území dříve pod ukrajinskou kontrolou“, aby se zabránilo „osobám spojeným s ukrajinskou armádou, donucovacími a bezpečnostními složkami, nacionalistickými praporů a sabotážních a zpravodajských skupin před pronikáním do republiky.“

I když nejsou k dispozici žádné oficiální statistiky o tom, kolik lidí prošlo filtrací, jeden muž, který prošel procesem v Manhush, řekl, že když se 22. března dostal do fronty na tento proces, byl 666. čekající osobou.

Čekal téměř měsíc, než na něj přišla řada, a v den, kdy byl „filtrován“, někdo, kdo s ním stál ve frontě, řekl, že slyšel od úředníků, že v ten den byl počet přihlášených lidí na filtraci tam dosáhl 60 000.

Zatímco čekal, až na něj přijde řada v Manhush, pokusil se také podstoupit tento proces v Nikolske a doufal, že to bude rychlejší. Řekl, že 11. dubna mu bylo řečeno, že v Nikolske je ve frontě před ním zhruba 4000 lidí.

Cesta k filtraci

Z 20 lidí dotazovaných Human Rights Watch, kteří podstoupili filtraci, bylo sedm v soukromých vozidlech a byli vedeni k přesvědčení, že museli podstoupit proces, aby jim bylo umožněno cestovat dál.

Jedna osoba opustila Mariupol pěšky a byla nakonec vyzvednuta rodinou v autě a podstoupila proces ze stejného důvodu. Šest lidí opustilo Mariupol pěšky a nastoupilo do bezplatných autobusů, které je odvezly dále na území kontrolované Ruskem, kde pak prošli kontrolou.

Šest lidí, s nimiž Human Rights vedli rozhovor, uvedlo, že ruské a ruské síly je vzaly z jejich domovů nebo jiných míst, kde se ukrývaly, autobusem je vyvezly z města a nechaly je podstoupit filtraci. Třináct z 20 lidí po filtraci odcestovalo do Ruska.

Lidé dotazovaní Human Rights Watch, kteří prošli procesem filtrace, tak učinili mezi 15. březnem a 6. květnem.

Lidé často museli čekat dny nebo týdny - ubytováni ve školách, komunitních centrech, vládních budovách, stanech nebo vozidlech -, zatímco čekali, až na ně přijde řada, než projdou filtrací, někdy v žalostných podmínkách s omezeným jídlem a špatnými hygienickými podmínkami, vedle desítek nebo dokonce stovek dalších vysídlených nebo přemístěných lidí, kteří také čekali na to, aby prošli stejným procesem.

Mnozí popsali strach, zoufalství a bezmoc, které cítili, když cestovali do filtračních bodů. Nevěděli, co je čeká, ale věděli, že návrat k hrůze Mariupolu nepřipadá v úvahu, a věřili, že jediný způsob, jak jim bude umožněno uprchnout před nepřátelstvím a nebezpečím, je podstoupit tento proces.

Ti, kteří měli prostředky k útěku z Mariupolu v soukromých vozidlech - buď zpočátku, když opustili své domovy nebo úkryty, nebo jakmile se dostali na shromaždiště a uvědomili si, že autobusy jedou pouze do DNR nebo na jiné Ruskem kontrolované území - se často dokázali vyhnout procesu filtrace cestováním na území kontrolované Ukrajinou, i když během své cesty procházeli četnými ruskými kontrolními stanovišti.

Na útěku z Mariupolu

Jedna žena řekla, že její bratr, který 10. dubna odjel z Mariupolu autem s rodinou, strávil pět dní na poli ve vesnici Shyrokyne a čekal na filtraci. Byl tam stanový tábor a jeho žena a jejich děti - staršímu jsou tři roky a druhému dítěti bylo právě jeden rok - spali ve stanu s dalšími ženami a dětmi, zatímco jeho bratr spal v autě. Byla zima a okna auta byla rozbitá ostrělováním. Jeho děti chytily žaludeční křeče; zvraceli a měli nepřetržitý průjem, takže rodina směla opustit frontu. Kdyby nebyly děti tak nemocné, nevím, kolik dní by tam ještě strávily.

Irina, 37 let, řekla, že rodina její sestry odešla z Mariupolu pěšky 26. března a našla kolonu autobusů v Nikolske, o kterých se domnívala, že odvázejí lidi do Záporoží na území kontrolovaném Ukrajinou. Ale autobusy místo toho jely do Rusy okupovaného Manhushe a pak do Doněcku, hlavního města v DNR, kde rodina podstoupila filtraci.

Jiná Irina, 44letá inženýrka, uvedla, že strávila téměř šest týdnů úkrytem ve svém pětipatrovém činžovním domě na levém břehu Mariupolu s asi 30 jejími sousedy.

Útok 7. dubna způsobil, že část budovy začala hořet, což přimělo Irinu a ostatní v budově k útěku následujícího dne, a to i přes pokračující boje. Irina řekla, že ruský voják, na kterého narazili, jim řekl, aby si nasadili bílé pásky na ruce a utekli. Po asi kilometru, řekla, skupina narazila na další ruské vojáky, kteří jim řekli, aby nastoupili do jejich obrněného vozidla, které je pak odvezlo do obce Vynohradné, asi 13 kilometrů východně od Mariupolu.

Tam, jak Irina řekla, ruští vojáci zkontrolovali jejich doklady a věci, zapsali jejich jména a posadili je do autobusu do Bezimenného, další vesnice asi 24 kilometrů východně od Vynohradného.

Řekla, že strávili tři noci v komunitním centru, které mělo dva velké sály s asi 150 až 200 lidmi, všichni z Mariupolu. Řekla, že se kolem potulovali vojáci a jedna žena, která to měla na starosti, která jim řekla, že musí počkat na autobus do Starobesheve, města na území kontrolovaném DNR.

11. dubna bylo Irině a dalším řečeno, aby nastoupili do tří nebo čtyř autobusů, které je odvezly do filtračního bodu umístěného v podobném komunitním centru ve Starobesheve.

Anatolij, realitní agent, řekl, že před nástupem do evakuačního autobusu kousek za Mariupolem věděl, že jede do DNR a že tam bude muset projít filtrací. Anatolij, který je nyní v Norsku, řekl, že on a jeho přítel uprchli z Mariupolu 7. dubna.

Šli na kontrolní stanoviště ve Vynohradném, kde Anatolij slyšel, že mohou nasednout na autobus a opustit město. Z Vynohradného nastoupili do autobusu, o kterém jim řidič, oblečený ve vojenské uniformě, řekl, že jede do Kachkarského v DNR.

V Kachkarske, řekl Anatolij, jej úředníci z „Ministerstva pro mimořádné situace“ DNR a ostatní odvezli jeho autobusem do školy, kde už bylo ubytováno asi 100 dalších vysídlených nebo přemístěných lidí.

Úřady pak daly každému formulář, který měl vyplnit, řekl, aby přidal svá jména do fronty na filtraci. Jedna otázka se ptala, kam chtějí lidé jít. „Formulář neomezoval, co můžete psát,“ řekl, „ale věděli jsme, že můžete uvést pouze tři možnosti: vrátit se do Mariupolu, zůstat v DNR nebo jít do Ruska.“

Řekl, že někteří lidé museli čekat 10 nebo více dní, než je úřady pošlou k filtraci, ale on a jeho přítel obtěžovali zaměstnance školy natolik, že filtraci podstoupili již po třech dnech spolu se staršími lidmi a rodinami s dětmi, které měly přednost.

Deportace z ulic, domovů a úkrytů

„Mykyta“ řekl, že ho ruští vojáci zadrželi na ulici v Mariupolu 25. března kolem poledne, když šel zkontrolovat svou babičku, která bydlela poblíž. Vyptávali se ho na jeho politické názory, a když řekl, že podporuje Ukrajinu, jeden z nich mu vyhrožoval zastřelením a držel ho s pistolí v ruce.

Pak ho další skupina vojáků násilím odvedla do domu v sousedství, který využívali jako dočasnou vojenskou základnu, a tam ho držela spolu s přibližně dvěma desítkami dalších civilistů, rovněž zajatých na ulicích.

Pozdě v noci vojáci posadili všechny zadržené civilisty do autobusu a řekli jim, že autobus je odveze do nedaleké školy číslo 30, kde budou vyslechnuti a „těm, kteří chtějí být evakuováni do Ruska, bude poskytnuta doprava, a ti, kteří se chtějí vrátit domů, to budou moci udělat.“

Autobus je však místo odvozu odvezl do Sartany, města 16 kilometrů severovýchodně od Mariupolu, kde museli spolu s mnoha dalšími zadrženými civilisty, včetně žen a starších lidí, strávit noc v místní škole.

Druhý den ráno byli všichni civilisté nasazeni do autobusů a odvezeni do školy v Primorské vesnici v Novoazovské oblasti. Byli tam drženi dva týdny od 26. března, než „Ministerstvo pro mimořádné situace“ DNR poslalo skupinu podstoupit filtraci v Dokučajevsku, vesnici pod ruskou kontrolou, asi 90 kilometrů na sever.

„Mykyta“ popsal podmínky v Přímořské škole:

V budově školy nebyly žádné matrace, nic. Lidé – bylo nás přes 150 – spali na podlaze a ve školních lavicích. První čtyři až pět dní nás [orgány DNR] krmili třikrát denně – dostali jsme kaši a sádlo a nějakou konzervovanou zeleninu. Ale pak jim došlo jídlo a krmili nás jen dvakrát denně a nebylo to nic jiného než makarony a chleba.

Mohli jsme opustit budovu a projít se po vesnici, ale dostat se z vesnice bylo nemožné – všude měli kontrolní stanoviště a vzali nám pasy. Nejprve říkali: „Vaše filtrace proběhne za dva dny.“ A pak to bylo jako, počkejte další den a další den a pak přestali vůbec slibovat.

Cítili jsme se jako rukojmí. Báli jsme se, že s námi mají nějaké riskantní plány. Také záchod v budově školy byl prostě hnusný, voda byla hnilobná a skoro všem se brzy udělalo špatně od žaludku a

zvraceli...

Jedna stará žena tam zemřela. Kdo první viděl, že se nehýbe, zavolal údržbáře a ten někoho zavolal, tak přišel doktor, podíval se na ni, ale nedýchala... Dali ji na nosítka, přikryli tělo prostěradlem a vzali pryč.

„Svitlana,“ 24letá žena z předměstí Mariupolu, řekla, že ruské síly ovládly její oblast do poloviny března. Ráno 15. března vstoupili ruští vojáci do suterénu místního dálu, kde se ukrývalo asi 60 civilistů, včetně Svitlaniny rodiny.

Nařídili všem ženám, dětem a starším lidem, aby opustili suterén, a odvedli je pěšky do nedaleké školy, kterou ruské síly a síly DNR využívaly pro vojenské účely, a poté na bývalou ukrajinskou vojenskou základnu na okraji města, kterou Ruské síly a síly DNR okupovaly.

Mladší muži až na výjimky nesměli doprovázet své rodiny; zůstává nejasné, co se s nimi stalo. Vojáci řekli ženám, které chtěly zůstat se svými manžely, že nemají jinou možnost než odejít.

Svitlana a její šest rodinných příslušníků tam zůstalo hodiny s ostatními lidmi z jejich krytu a skupinou civilistů přivezených z jiného krytu - celkem 90 lidí.

Pozdě v noci vojáci bez jakéhokoli vysvětlení naložili všechny na vojenské nákladní vozy. Po 30 minutách jízdy dorazili do Kalčiku, vesnice nedaleko Mariupolu a nově obsazené ruskými silami, kde strávili noc ve školní budově. Druhý den ráno je armáda posadila do autobusů, aniž by prozradila jejich cíl.

Autobusy je odvezly do Bezimenne, vesnice nedaleko města Novoazovsk, kde prošli filtrací spolu se stovkami dalších vysídlených nebo přemístěných Ukrajinců, většinou starších lidí, žen a dětí.

Maja, žena z předměstí Livoberezhnji v Mariupolu, řekla, že vojáci přišli do bytového domu její matky v Mariupolu 10. dubna a vzali její matku a další lidi, kteří se ukrývali v suterénu její budovy, do DNR, aby podstoupili proces filtrace.

Poté, co Maja prošla filtrací, řekla, že její matka a ostatní v její budově byli převezeni do ruského města Taganrog, 100 kilometrů východně od Mariupolu. Žena uvedla, že její matka byla příliš vystrašená na to, aby mluvila s Human Rights Watch po telefonu, ale pokoušela se vrátit na Ukrajinu.

Inna, 40letá žena z Mariupolu, řekla, že 16. dubna ruské síly vstoupily do jejího sklepa, kde se ona a mnoho sousedů ukrývali, a naložili je do autobusů s tím, že budou odvezeni na území kontrolované Ukrajinou. „Ale oni nám lhali a oklamali nás.“ Vzali nás do Nikolske a dále do Taganrogu, aniž by nám dali jinou možnost,“ řekla.

Řekla, že později, když čekala na filtraci, se jí ruští vojáci smáli, když se ptala na cestu na území kontrolované Ukrajinou: „Haha, jak jsi hloupá. Odsud vás samozřejmě na Ukrajinu nikdo nevezme.“

V polovině března, brzy poté, co Rusko ovládlo oblast kolem Manhushe, osady 20 kilometrů západně od Mariupolu, šly síly DNR dům od domu a prohledávaly domovy lidí. 18. března vstoupili do domu „Oleksandry“, která více než dvě desetiletí pracovala pro místní vládu a jejíž manžel, důstojník ukrajinské pohraniční stráže, byl zajat silami DNR a v době psaní tohoto článku zůstává válečným zajatcem v DNR.

Oleksandra řekla, že se jich zeptala, proč prohledávají domovy lidí. „Oba muži si zvedli saka, aby mi ukázali své zbraně; to byl jediný důvod, který uvedli.“ Jakmile našli manželovu vojenskou uniformu a uvědomili si, že pracuje pro vládu, vzali ji do vazby.

Oleksandru drželi jeden den na místní policejní stanici a pak jí řekli, že potřebuje „filtrvat“, a odvezli ji v poutech do Dokučajevska, kde podstoupila filtraci a poté byla propuštěna.

Ruské síly a ozbrojené skupiny přidružené k Rusku také shromáždily téměř všechny muže v okrese Mirnyj v Mariupolu a poslaly je k filtraci ve vesnicích Bezimmenoe a Kozatske. Jejich zkušenosti jsou popsány níže (viz Uvěznění, Internace civilistů ve vesnicích Bezimmenne a Kozatske).

Proces filtrace

Ti, kteří podstoupili proces filtrace, jej popsali jako nedobrovolný proces bezpečnostní prověrky, který se konal buď na policejní stanici, v komunitním centru nebo v provizorním táboře, ve kterém síly DNR kladly řadu otázek a v mnoha případech vyžadovaly lidé, aby vyplnili dotazníky, včetně jejich rodin, zaměstnání, politických názorů a vazeb na ukrajinskou armádu a vládu.

Úřady také pořídily fotografie jejich obličeje a obličeje z profilu fotoaparáty, naskenovaly jejich otisky prstů a dlaně pomocí tabletu a vzaly a prohledaly jejich mobilní telefony, prozkoumávaly kontakty, zprávy a fotografie a v některých případech zaznamenávaly IMEI telefonů, čísla, která jsou podobná jedinečnému digitálnímu otisku prstu každého telefonu. Prozkoumali také těla některých mužů, hledali tetování ukazující spojení s ukrajinskou armádou nebo pravicovými skupinami nebo modřiny naznačující, že nosili zbraně.

Všichni dotázaní, kteří prošli procesem, uvedli, že úřady nepožádaly o jejich souhlas se zachycením jejich osobních údajů, včetně biometrických údajů, a nebyl jim uveden žádný důvod, proč byly tyto údaje shromažďovány. Anatolij, realitní agent, řekl, že se nikdo neodvážil zeptat úřadů, proč byla data pořizována: „Nikdo by neriskoval, že by se zeptal, stačí jim dát to, o co žádají.“

Dotázaní lidé Human Rights Watch zmínili 15 lokalit, všechny v oblastech pod kontrolou Ruska a DNR, kde oni sami nebo jejich přátelé či rodinní příslušníci prošli procesem filtrace: Amvrosiivka, Bezimmenne, Doněck, Dokuchaievsk, Kachkarske, Kozatske, Chomutovo, Manhush, Nikolske (dříve známé jako Volodarske), Novoazovsk, Pervomajsk, Sartana, Shyrokyne, Starobesheve a Uспенka.

Ve videu zveřejněném na skupině Telegram, která funguje jako obecná informační skupina pro lidi žijící na Donbasu, mladý muž v mikině zdobené sovětskými symboly a slovem Volodarske, jehož chování ve videu naznačovalo, že se podílel na správě procesu filtrace vysvětluje, že biometrická data se shromažďují za účelem naplnění databáze „Ministerstva vnitra“, aby bylo možné vysledovat, zda jsou lidé spojeni se zločiny nebo jsou „členy nacionalistických praporů“.

Uvádí, že lidé, kteří podstupují filtraci, jsou autobusem přepravováni do kanceláří „ministerstva vnitra“ v DNR, kde úředníci odebírají údaje z jejich pasů a otisky prstů a procházejí je vládními databázemi, aby zjistili, „zda existuje shoda“. K tomu přidává:

Poté dotyčná osoba dobrovolně odevzdá svůj telefon příslušníkovi policie, který v jejich přítomnosti čte zprávy. Zkontroluje, v jakých skupinách [sociálních sítí] se daná osoba účastní, a poté je vyslýchána. Otázky mohou být založeny na zprávách, pozadí osoby, včetně toho, zda sloužila v ozbrojených silách, například pokud jde o vojenské důstojníky nebo policii. Na základě toho se policie rozhodne, zda... [V tomto okamžiku se video přerušuje.]

Většina z těch, kteří prošli filtrací, uvedla, že dostali papírový doklad potvrzující, že proces filtrace dokončili. Šest lidí ukázalo Human Rights Watch tento doklad. Jeden jednoduše udával „FP Volodarske“ s odkazem na Volodarske „filtrační bod“. Další udával „FP Manhush“ a měl razítka oddělení „dopravní policie“ DNR. Další čtyři doklady obsahovaly razítka „Ministerstvo vnitra“ DNR.

Dva jednotlivci uvedli, že je žádní vojáci nenutili podstoupit filtraci, ale že to udělali, protože jim jejich spoluobčané na Ukrajině řekli, že budou muset na kontrolních stanovištích předložit potvrzení o filtraci, aby mohli opustit území kontrolované Ruskem.

To, že tito jedinci důvodně věřili, že budou potřebovat potvrzení o filtraci, aby mohli projít ruskými kontrolními stanovišti, je odrazem donucovacího kontextu procesu filtrace a zdůrazňuje, že je nedobrovolný.

Ani ti, kteří provádějí filtraci, nepožádali o souhlas před zachycením jejich dat. Pět dotazovaných, kteří se dostali na území kontrolované Ukrajinou, uvedlo, že museli ukázat své doklady, aby prokázali, že prošli filtrací, aby mohli snadno projít ruskými kontrolními stanovišti, když opouštěli území kontrolované Ruskem.

Žena z vesnice Melekyne jižně od Mariupolu uvedla, že ona a její rodina opustili svůj domov v polovině dubna pěšky. Šli pěšky do Manhush, kde je úřady DNR nechaly čekat a stát ve frontě asi 10 dní, než prošly filtrací.

“V podstatě jdeš a stojíš celý den ve frontě, a pak se v noci, když je čas zákazu vycházení, vrátíš tam, kde bydlíš, a uděláš to samé další den,” řekla. “Lidé se rozhodli zapsat si svá jména a zaznamenat svá místa ve frontě, abyste mohli příští den frontu znovu vytvořit.”

Poukázala na to, že lidé museli projít tímto procesem, aby dostali potvrzení o filtraci, které jim umožní odejít. Ukázala doklad Human Rights Watch a řekla, že jakmile dokončí tento proces, budou moci zaplatit taxi, které je odveze na území kontrolované Ukrajinou. Během procesu je úřady „vybízely“, aby zvážily cestu do Ruska, a uvedly ruské důchody, které jsou vyšší než ukrajinské důchody, jako pobídku, ale řekla, že na tom netrvali.

Oleksandra, kterou síly DNR zadržely v Manhush a přivezly do Dokučajevska k filtraci, uvedla, že úřady v budově místního policejního oddělení v Dokučajevsku se jí vyptávaly na její rodinu a práci a vzaly jí biometrické údaje.

Když se zeptala, proč jí pořizovali fotografii a otisky prstů a dlaní, důstojník odpověděl: „Vyplňujeme databázi“, aniž by byl konkrétnější. Oleksandra řekla, že také zkopírovali všechny její kontakty z jejího telefonu přes Bluetooth. Ukázala Human Rights Watch doklad, který obdržela po dokončení procesu, včetně razítka města Dokuchaievsk „Oddělení ministerstva vnitra“ DNR.

Oleksandrin synovec, který je také z Manhush a prošel procesem filtrace odděleně v Manhush, řekl, že byl vyslýchán úředníky z oddělení „dopravní policie“ DNR. Když Oleksandra a její synovec opustili oblast autem, museli před přechodem na stranu kontrolovanou Ukrajinou ukázat své doklady prokazující, že dokončili proces filtrace.

Anatolij, muž žijící nyní v Norsku, řekl, že mezi jednotlivci, kteří provedli jeho filtraci v Amvrosijvce, byli ozbrojení muži z „vojenské policie“ DNR, „oddělení kontroly motorových vozidel“ a dalších úřadů, ale nebyl schopen zjistit, zda někteří z mužů byli u ruských ozbrojených sil.

Zachytili jeho biometrické údaje, prohledali jeho tělo kvůli tetování, zkontrolovali jeho telefon a položili řadu základních otázek o jeho minulosti a vazbách na ukrajinskou armádu.

Svitlana, 24letá žena z předměstí Mariupol, uvedla, že byla přivezena do „filtračního tábora“ v Bezymenne, kde pracovali hlavně lidé, o nichž se domnívala, že jsou silami DNR, a také některé ruských jednotek, které odlišovala jejich uniformami:

Byl to velký stan... plný lidí [v uniformách] bez insignií. Když vejdete, první věc, kterou vám nařídí, je

dát jim svůj telefon a heslo k jeho odemknutí. Poté připojí telefon k počítači a nechají jej připojený asi 20 minut. Na základě toho, co jsem zaslechl z jejich interních rozhovorů, nahrávali všechny mé kontaktní údaje z telefonu do nějaké své databáze. Nevím, co ještě s telefonem udělali.

Svitlana uvedla, že někteří úředníci jí pořídili fotografii a otisky prstů a dlaní a položili řadu otázek, včetně informací o pasu a její domácí adresy. Po výsledku řekla, že musí vyplnit dotazník o tom, zda její příbuzní zůstali na Ukrajině, jak se cítila o úřadech a aktuálním vývoji v Mariupolu a na Ukrajině a zda má nějaké vazby na ukrajinské pravicové ozbrojené skupiny.

Poté, řekla, byla vyslýchána dalšími dvěma úředníky, než jí konečně vrátili telefon a posadili na autobus do Ruska.

Existuje jen málo oficiálních informací o tom, co se stalo s těmi, kteří „selhali“ ve filtračním procesu, ale má se za to, že byli zadrženi v DNR a někteří mohou být oběťmi násilných zmizení z rukou DNR a/nebo ruských úřadů.

Oficiální ukrajinské zdroje uvedly, že ti, kteří neprošli procesem filtrace, jsou zadržováni v DNR k výslechům po dobu 36 dnů a poté buď propuštěni, nebo stíháni.

Anatolij, realitní agent, řekl, že slyšel tři lidi, o kterých věděl, že v procesu filtrace „selhali“ kvůli údajnému napojení na armádu, ale nevěděl, co se s nimi stalo.

Inna, která byla poštovní pracovnící v Mariupolu, řekla:

Rusům se nelíbilo, že jsem státní úředník. Jeden z vyšetřovatelů řekl: „Víme o vás všechno. Víme, že jste agent SBU.“

Vyslýchali mě hodinu a půl a pak mě přesunuli do jiné místnosti, která se otevřela pouze skenováním karet a otisků prstů, kde mi další vyšetřovatel kladl stejné otázky znovu, ale po dobu pěti hodin.

Vzali mi telefon a prohledávali ho a dokonce ho zapojili do počítače. Smazala jsem mnoho věcí, ale prohledali můj seznam kontaktů a našli lidi, kteří jsou z praporu Azov, a našli fotografii mého syna poblíž vozidla Azov. Řekli mi, že jsem v průšvihů.

Nakonec mě propustili, a když jsem šla do haly, viděla jsem, jak čtyři vojáci popadli dva čekající muže a odvedli je. Nevím, co se s nimi stalo; znovu jsem je neviděla.

58letý důchodce nyní v Německu, Anatoliji V., řekl, že během jeho filtračního výsledku vojenskou policií DNR v Manhush jeho vyšetřovatelé prohledali jeho telefon a našli fotografie příbuzných, kteří jsou v ukrajinské armádě. Anatolii V. a jeho synovi ve věku 32 let, který byl s ním, vyhrožovali, že budou na místě zastřeleni.

Pak požadovali, abych jim dal 5 000 USD, nebo mi vstřelí kulku do hlavy a pohřbí mě tam, kde mě nikdo nenajde. Měl jsem u sebe 2 500 dolarů; bylo to všechno, co jsem měl, a nechtěl jsem jim to dát. Pak ale přišel jeden muž s puškou a vyhrožoval, že mi uřízne ucho, abych si s ním mohl hrát. Oddělili mě od mého syna a nakonec mi vzali peníze a nechali nás jít.

Po dokončení filtrace odešel Anatolij V. do Berdjansku a poté na území kontrolované Ukrajinou a dále do Německa. Nechtěl sdílet s Human Rights Watch vše, co se stalo, když byl vyslýchán, a řekl, že jeho syn také nebyl ochoten mluvit o tom, co se stalo, když byli odděleni.

Anatolij V. také řekl, že ruské síly zadržely jeho nevlastního syna v Mariupolu 25. března při domovních prohlídkách. Po dokončení filtrace Anatolij V. čekal v Berďansku a hledal svého

nevlastního syna, který byl nakonec po třech týdnech ve vazbě propuštěn se šesti zlomenými žebry a zlomenou čelistí.

Nyní má potíže s mluvením, ale řekl Anatoliji V., že ho ruské síly držely a mlátily celé týdny, protože věřili, že byl v ukrajinské armádě. Propustili ho až poté, co dostali přístup k databázi se jmény vojáků a viděli, že v ní není, řekl Anatolij V.

Ukrajinský dobrovolník, který strávil měsíc evakuací více než 8 000 lidí z Mariupolu na území kontrolované Ukrajinou a získal podrobné informace o tom, čím lidé prošli během procesu filtrace a po něm, řekl Human Rights Watch, že ti, kteří provádějí filtraci, zadržují lidi, pokud mají podezření, že by mohli být spojeni s ukrajinskými ozbrojenými silami nebo vymáháním práva po dobu administrativního zadržení ve vazebním zařízení Olenivka v DNR.

Během této doby se pokoušejí zjistit, zda je daná osoba spojena s armádou nebo policií, nebo je „vojenským dobrovolníkem“ nebo má spojení s praporem Azov. Bylo mu řečeno, že by toho jednotlivce mohli nakonec propustit nebo stíhat.

Poznamenal však, že případy příslušníků ozbrojených sil podstupujících filtraci jsou extrémně vzácné: „Žádný voják se zdravým rozumem by filtraci nepodstoupil, pokud existuje nějaký způsob, jak se jí vyhnout,“ řekl.

29. července bylo v Olenivce zabito nejméně 50 ukrajinských válečných zajatců, včetně bojovníků z ukrajinského pluku Azov, kteří se v květnu vzdali ruským silám v Mariupolu, v důsledku útoku, ze kterého ukrajinské úřady obvinily ruské dělostřelectvo a ruské úřady obvinily ukrajinské rakety.

Ruští představitelé nedovolili Mezinárodnímu výboru Červeného kříže (MVČK) ani OSN tento útok vyšetřovat, přestože se původně zavázali umožnit jim přístup na místo útoku.

Existují vážné důvody k obavám, že civilisté, které ruské a ruské ozbrojené skupiny zadržely v důsledku filtrace, mohou čelit mučení nebo jinému špatnému zacházení a nucenému zmizení ve vazbě.

V květnu Monitorovací mise OSN uvedla, že „potvrdila stížnosti na mučení a špatné zacházení se zadrženými osobami, aby je přiměla přiznat spolupráci s ukrajinskou vládou, poskytovat informace ruským ozbrojeným silám nebo s nimi spolupracovat.

Oběti zejména uvedly, že byly několik dní svázané a se zavázanýma očima; zbity...; vystaveny předstíraným popravám; bylo jim vyhrožováno sexuálním násilím; byly vloženy do uzavřené kovové krabice; byly nuceny zpívat nebo křičet oslavná hesla; neměli žádné nebo měli nedostatek jídla nebo vody; a byli drženi v přeplněných místnostech bez sanitárního zařízení.”

Výzvy, jak se vyhnout filtraci

Civilisté prchající z Mariupolu měli největší šanci vyhnout se nucené filtraci, když tak učinili v soukromých vozidlech. Většina lidí dotazovaných Human Rights Watch, kteří uprchli v soukromých vozidlech, uvedla, že neprošli filtrací.

Ruští vojáci na četných kontrolních stanovištích podél cesty na území kontrolované Ukrajinou je nechali projít poté, co prohledali jejich telefony, vozidla a těla mužů, zjevně kontrolovali tetování a známky modřin. Někteří dotazovaní uvedli, že se vyhýbali řečem o svých plánech jít na území kontrolované Ukrajinou, protože se domnívají, že by to zvýšilo pravděpodobnost, že jim ruští vojáci dovolí projít.

Andrij, 46letý muž, řekl Human Rights Watch, jak opustil Mariupol 10. dubna se svou ženou, 82letou matkou a 86letým rodinným přítelem vlastním autem, které bylo poškozené, ale stále funkční.

Během 40kilometrové jízdy na území kontrolovaném DNR Andrij řekl, že byl nejméně šestkrát zastaven, bylo mu prohledáno auto a byl opakovaně dotazován na místo, kam jedou. Ruští vojáci na kontrolních stanovištích mu řekli, že může jít pouze na Rusy kontrolované území, řekl.

Andrij jim řekl, že jde do Rozivky ovládané DNR. Poté, co se dostal do Rozivky, řekl, že tam s rodinou strávil pět dní a pak se jim podařilo vyjet z města do Záporoží. Uvědomil si, že jen proto, že měl vlastní auto, se mohl dostat na území kontrolované Ukrajinou: „Kdybych to auto neměl, DNR by nás nedovezla dál než do Volodarsku [Nikolske],“ řekl.

Julia (37) a její matka Tatiana (57) bydlely v sousedních bytech poblíž centra Mariupolu. Do 20. března, kdy po leteckém bombardování, které zabilo mnoho lidí v centru města, ruské síly získaly významné území a vojáci byli přítomni v ulicích města.

Mnoho obyvatel Mariupolu, kteří byli vyděšeni, začalo ve velkém odcházet. Poté, co byl bytový dům Julie a Tatiany zasažen podruhé, zásah zničil jejich byty a zapálil zbytek budovy, rozhodli se, že musí také odejít.

Od přátel se doslechli, že evakuační autobusy poblíž okresní nemocnice odvezou lidi do Nikolskeho, města na Rusy okupovaném území, a že odtud mohou dostat autobus do Záporoží.

„Druhý den došlo k velmi silnému ostřelování, ale přesto jsme se rozhodli běžet k autobusu,“ řekla Yulia. „Modlili jsme se, pokřičovali se a utíkali. Byli jsme vyděšeni, protože jsme věděli, že můžeme být zabiti, i když to bylo asi jen 15 minut od našeho domu.“

Stihli to, a když nastoupili do autobusu a začali jet směrem na Nikolske, Tatiana řekla: „Viděli jsme město oknem autobusu a bylo tam černo. Vše bylo spáleno na uhel. Nečekali jsme, že to tak uvidíme. Byli jsme v autobuse a všichni jsme plakali, protože naše město bylo pryč. Bylo to poprvé, co jsme po nějaké době vyšli ven ze suterénu a nemohli jsme uvěřit tomu, co jsme viděli.“

Když dorazili do Nikolske, dostali čaj a ovesnou kaši a mohli se umýt v přijímacím středisku. „Připadalo mi, jako by tam byl celý Mariupol, bylo tam tolik lidí,“ řekla Tatiana.

Tatiana a Julia chtěly jet do oblastí kontrolovaných Ukrajinou, ale zjistily, že do Záporoží už nejedou žádné autobusy. Viděli autobusy označené „Ukrajina - Záporoží“, ale řidiči jim řekli, že autobusy jedou do Doněcku. „Řekli, že Rusové právě převzali ukrajinské autobusy, které byly použity k evakuaci, a začali je používat k odvozu lidí do Ruska,“ řekla Julija.

Tatiana a Julia si pak uvědomily, že budou muset najít vlastní způsob, jak se dostat zpět na území kontrolované Ukrajinou. 23. března se jim podařilo najít soukromé auto a řidiče, kteří je mohli odvézt do Berdjansku.

„Mnoho lidí si nemohlo dovolit platit za soukromé auto; stálo to kolem 1000 hřiven [asi 34 amerických dolarů],“ řekla Yulia. „Všechny bankomaty byly prázdné a lidé si nemohli vybrat peníze. Měli jsme štěstí, protože jsme měli hotovost.“

Z Berdjansku museli projít tři kilometry přes kontrolní stanoviště a nakonec našli autobus, který je odvezl do Záporoží.

Učitelka z Mariupolu, také jménem Tatiana, se s manželem ukryla v Mariupolské oblastní nemocnici intenzivní péče poté, co byli oba zraněni při ostřelování koncem února. Začátkem dubna se rozhodli,

že potřebují najít způsob, jak Mariupol opustit, protože boje zesílily.

Ruští vojáci, kteří byli přítomni v nemocnici a jejím okolí, jim řekli, že malé autobusy odvezou lidi, zejména zraněné, do Nikolske. Tatiana řekla, že odešli 11. dubna a strávili noc ve škole v Nikolske s asi 100 lidmi z Mariupolu.

Když se Tatiana dozvěděla, že do Berdjansku, odkud by se mohl dostat autobusem do Záporoží, žádné autobusy nejezdí, kontaktovala někoho, kdo zařídil, aby je do Berdjansku odvezlo soukromé vozidlo za přibližně 2 500 UAH (asi 84 USD). Nakonec se dostali do Berdjansku a pak do Záporoží.

Marija, 42letá žena z Mariupolu, která cestovala se svou matkou a její 3letou dcerou 2. dubna, uvedla, že se jí a členům její rodiny podařilo vyhnout se filtraci ve Volodarsku a následnému převozu do Ruska „tichou chůzí od autobusu“, když zastavil u filtračního bodu Volodarsk. Zatímco se někteří lidé hlasitě dohadovali a jiní stáli ve frontě na filtraci, Mariia našla taxikáře, který je odvezl do Berdjansku.

Sběr biometrických dat v kontextu filtrace

Postupy shromažďování údajů v souvislosti s procesem filtrace vyvolávají vážné obavy ohledně respektování práva na soukromí a také ochrany údajů. Soukromí a ochrana dat jsou práva, která jsou vnitřně propojena. Jednotlivci musí mít prostředky a nástroje, aby mohli uplatnit své právo na soukromí, udržet si kontrolu nad svými osobními údaji a chránit sebe a své údaje před zneužitím.

Je také důležité, aby byly jasné povinnosti těchto zpracovávaných údajů, aby přijímaly opatření na ochranu osobních údajů, zmírňovaly zásahy do práva na soukromí a aby byly zodpovědné, pokud nedodrží povinnosti a zásady.

Právo na soukromí

Článek 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (ICCPR) potvrzuje právo na soukromí, které nesmí být předmětem svévolného nebo nezákonného zasahování. Výbor OSN pro lidská práva, autoritativní orgán pověřený výkladem ICCPR, rozhodl, že „jakýkoli zásah do soukromí musí být úměrný sledovanému cíli a musí být nezbytný za okolností každého daného případu“.

Rovněž uvedl, že „shromažďování a uchovávání osobních informací v počítačích, databankách a dalších zařízeních, ať už veřejnými orgány nebo soukromými osobami, musí být regulováno zákonem“ a že každý jednotlivec by měl mít právo vědět, „jaké osobní údaje jsou uloženy...a pro jaké účely“ a „které orgány veřejné moci nebo soukromé osoby nebo orgány kontrolují nebo mohou kontrolovat jejich soubory“.

Pokud se osoba obává, že údaje byly shromážděny nebo použity nesprávně, měla by se uchýlit k nápravě problematického shromažďování nebo používání informací.

Ve svém Obecném komentáři 16 o právu na soukromí, zveřejněném v roce 1988, Výbor pro lidská práva zdůraznil, že státy musí přijmout účinná opatření, aby zajistily, že se informace týkající se soukromého života osoby nedostanou do rukou osob, které nejsou ze zákona oprávněny přijímat, zpracovávat a používat je a že nikdy není používán pro účely neslučitelné s ICCPR.

Účinná ochrana by měla zahrnovat možnost každého jednotlivce zjistit ve srozumitelné formě, zda a pokud ano, jaké osobní údaje jsou uchovávány v automatických souborech dat a pro jaké účely, s odpovídajícím právem požadovat opravu nebo odstranění nesprávné údaje. Každý jednotlivec by měl být také schopen zjistit, které orgány veřejné moci nebo soukromé osoby nebo subjekty kontrolují

nebo mohou kontrolovat jeho soubory.

Další zneužití související s filtrací

Uvěznění, internace civilistů

Po více než 40 dní, přibližně od 12. dubna do 24. května, úřady „DNR“ zadržely asi 200 mužů ve vesnicích Bezimmenne a Kozatske v DNR a zabavily jim pasy poté, co muži prošli procesem filtrace. Ruské síly a ozbrojené skupiny přidružené k Rusku zadržely muže v Mariupolu během operace v městské čtvrti Mirnyj.

Muži se mohli volně pohybovat v příslušných vesnicích, ale byli omezeni ve vesnicích a nemohli odejít. V obou vesnicích úřady využívaly školy k ubytování internovaných a v Bezimmenne také sál pro pořádání akcí. Proč byli muži uvězněni nebo internováni, není jasné.

Human Rights Watch provedla rozhovor s jedním mužem, který byl zadržován v Bezimmenne, jedním mužem zadržovaným v Kozatske, dvěma ženami, jejichž příbuzní byli internováni v Bezimmenne, a jednou ženou, jejíž partner byl internován v Kozatske.

Všech pět uvedlo, že oni nebo jejich příbuzní prošli filtrací a obdrželi potvrzení o tom během několika dnů po příjezdu, ale důstojníci DNR si ponechali jejich pasy. Je velmi nepravděpodobné, že by byli schopni projít ruskými kontrolními stanovišti v okolí vesnice bez svých pasů a přesun za vesnice bez pasů by je učinil extrémně zranitelnými vůči zadržování v jiných Ruskem okupovaných oblastech.

Ti, kteří měli u sebe telefon, mohli zůstat v kontaktu s rodinnými příslušníky; mohli se přes den procházet po vesnici a nakupovat základní potřeby, pokud měli peníze na zaplacení a byli schopni směnit ukrajinské hřivny za ruské rubly, ale neměli svobodu pohybu mimo vesnici.

Mezinárodní humanitární právo zakazuje svévolné zadržování, ale za určitých okolností předpokládá zadržování, internaci nebo přidělené bydliště civilistům.

Čtvrtá Ženevská úmluva zejména umožňuje zadržování nebo internaci civilistů na okupovaném území z „naléhavých bezpečnostních důvodů“ nebo „pokud je to „bezpečnost mocnosti, v jejíž moci jsou zajatci, naprosto nezbytné“.

Aby byla jakákoli z těchto forem zbavení svobody zákonná, měla by splňovat procesní záruky, včetně toho, aby byly založeny na individualizovaných rozhodnutích, přijatých v souladu s řádným procesem a podléhající odvolání.

Zbavení svobody, které není v souladu s normami stanovenými v Ženevských úmluvách, se nazývá „nezákonné zadržování“. „Nezákonné zadržování“ civilistů je vážným porušením Čtvrté Ženevské úmluvy a podléhá stíhání Mezinárodním trestním soudem.

Kozatske

„Oleksandr“ dorazil do Kozatske, vesnice 45 kilometrů severovýchodně od Mariupolu, 14. dubna a byl zde internován na 40 dní. S Human Rights Watch byl telefonicky v kontaktu ještě tam, a hned po svém propuštění, když se vrátil do Mariupolu.

Řekl, že on a více než 180 dalších mužů tam byli v polovině dubna přivezeni z okresu Mirnyj ruskými silami a silami DNR a až na výjimky jim bylo dovoleno odejít až 24. května.

Po celou tu dobu žili v prostorách místní školy ve velmi špatných hygienických podmínkách, spali na matracích ve třídách a na chodbách, museli pít nepitnou vodu a dvakrát denně dostávali mizivé porce makaronů nebo rýže. V důsledku toho podle něj mnozí trpěli respiračními chorobami a žaludečními virózami, ale měli omezený přístup k lékařské péči.

Podle Oleksandra s ním bylo v zařízení během prvních týdnů vězení 188 lidí. Nakonec bylo asi 20 lidem dovoleno opustit vesnici, většinou aby vyhledali lékařské ošetření, protože byli velmi nemocní. Několik zřejmě mělo Covid-19, jeden muž měl v zařízení mrtvici a další muž si zlomil nohu.

Internovaní muži byli ve věku od 18 do více než 60 let. Byla tam také žena se svým 14letým synem, kterou zadržely ruské síly, když spolu s mnoha dalšími civilisty prchali do bezpečí z krytu v Mariupolské Iljače, hutním závodě, a 13letý chlapec, který tam přijel společně se svým 18letým bratrem.

Oba bratři řekli Oleksandrovi a dalším internovaným, že prchají z Mariupolu se svou matkou, když je ruské síly poslaly do Rusy kontrolované Sartany. Síly DNR zadržely matku, která předtím sloužila v ukrajinských ozbrojených silách, během procesu filtrace, navzdory protestům bratrů.

Úřady je pak bez ní posadily do autobusu do Bezimenne a slíbily, že se k nim později připojí. Teenageři strávili v Bezimenne 25 dní bez jakýchkoli zpráv o jejich matce, dokud si je nepřišel vyzvednout jejich otec, který se předtím přestěhoval do Ruska a znovu se oženil.

Otce zřejmě kontaktovaly ruské úřady a bylo mu řečeno, že pokud si nevyzvedne svého mladšího syna, bude 13letý chlapec umístěn v sirotčinci na území kontrolovaném DNR.

Bratry vzal do Ruska, a osud jejich matky zůstává neznámý. „Pokaždé, když jsem ty chlapce viděl [v budově školy v Kozatske], mi pukalo srdce,“ řekl Oleksandr. „Mladšímu klukovi je teprve 13, takže se alespoň procházel, běhal, rozptyloval se, ale 18letý chlapec strávil všechny ty týdny ležením na matraci tváří ke zdi. Sotva mluvil a vstával jen, aby šel na záchod nebo si vzal jídlo.“

Podle Oleksandra ruské síly a síly DNR shromáždily všechny mužské civilisty, které mohly najít v mariupolské čtvrti Mirnyj. Když jeho skupina dorazila do Kozatske, vojáci DNR jim řekli, že filtrace nebude trvat déle než dva až čtyři dny, po které budou moci pokračovat, kam si budou přát.

Muži poté vešli do budovy školy, kde byli instruováni, aby počkali na filtraci, a vzdali se svých pasů. Samotná filtrace netrvala déle, než bylo slíbeno, ale mužům se nepodařilo získat pasy zpět.

Oleksandr řekl Human Rights Watch, že se z horké linky pohřešovaných osob dozvěděl nejen to, že prošel filtrací, ale také to, že se údajně vrátil do Mariupolu:

DNR má horkou linku pohřešovaných osob, na kterou můžete zavolat a zeptat se na konkrétní osobu. Řeknete jim jeho jméno, datum narození a oni vám řeknou, kde se daná osoba podle svých údajů nachází a zda tato osoba prošla filtrací.

Tak jsem jim zavolal a zeptal jsem se na sebe, předstíral jsem, že jsem příbuzný, a tato žena na horké lince řekla, že už jsem prošel filtrací a údajně jsem zpátky v Mariupolu.

Několik dalších mužů následovalo můj příklad - a je to stejný příběh.

Ti, kteří znali nějaké lidi s konexemi, se snažili zjistit, co se děje, ale odpovědi se lišily od „jen sedte a brzy budete propuštěni“, „převezou vás do Ruska“ nebo „DNR vás bude mobilizovat a pošle vás do předních linií.“

Obzvláště toho druhého jsme se báli a měli jsme stále větší obavy. Podmínky se zhoršovaly. Jídlo se nedalo jíst, studené makarony, trochu kaše, totálně hnusné, voda chutnala divně, není divu, že všichni měli průjem a stav záchodů prostě opovržením hodný...

Ale víc než cokoli jiného to byla nejistota. Stále jsme se ptali: „Proč nás tam drží? Kdy dostaneme zpět pasy?“ Ale [orgány DNR] by nám neřekly nic koherentního...

Podle Oleksandra po několika týdnech internace začal jeden z mužů zvláště vytrvale se svými stížnostmi a dotazy, dokonce psal úřadům DNR. Později ho několik důstojníků DNR odvedlo se slovy: „Chceš vědět, proč jsi tady? Teď půjdeš na místo, kde ti vysvětlí vše, co potřebuješ vědět.“

O čtyři dny později se vrátil do budovy Kozatské školy, a přestože nevypadal pohmožděný nebo jinak fyzicky zraněný, neodpovídal na žádné otázky, kde byl a co mu jeho věznitelé udělali nebo řekli.

Orgány DNR nakonec vrátily mužům pasy, aniž by uvedly důvod, proč byli internováni. Všichni muži odešli, jakmile dostali pasy.

Anna, jejíž partnerka byla internovaná v Kozatském, poskytla Human Rights Watch podobné podrobnosti na základě komunikace se svým partnerem.

Dva další internovaní z Kozatske zveřejnili podobné podrobnosti týkající se tamních životních podmínek ve skupině Viber, „Mariupol, Guglino, Myrny“, soukromé skupině pro zaslání zpráv pro místní obyvatele, kterou Human Rights Watch monitorovala jako součást výzkumu pro tuto zprávu.

Bezimmenne

Muž, který byl držen v Bezimmenne, a dvě ženy, které udržovaly telefonický kontakt se svými příbuznými tam internovanými, poskytli Human Rights Watch podobné zprávy o tamních podmínkách internování.

Jejich účty byly potvrzeny komentáři ke skupině Viber „Mariupol, Guglino, Mirny“ od tří mužů, kteří tam sami byli internováni, a pěti žen, jejichž příbuzní tam byli internováni.

V Bezimmenne bylo údajně internováno více než 600 lidí, kteří bydleli v prostorách místní školy a Domu kultury, v sálu pro veřejné akce.

Jedna ze dvou žen, „Viktoria“, řekla Human Rights Watch, že její manžel a jeho přítel, pobouření nevysvětlitelným vleklým vězněním, natočili krátké video o „strašných podmínkách“ v Bezimmenne.

Když video začalo kolovat po sociálních sítích, bezpečnostní úředníci DNR vzali dva muže z Bezimmenne, aniž by poskytli jakékoli informace, kam je vezou.

O několik dní později se Viktoria prostřednictvím neformálních kontaktů doslechla, že jsou zadržováni ve věznicí v Olenivce a že byli obviněni z pořizování snímků v oblasti, kde je údajně zakázáno filmování a fotografování, a šíření nepravdivých informací o úřadech DNR.

Ačkoli se předpokládá, že muži jsou ve vězení Olenivka, jejich osud a místo pobytu zůstávají nepotvrzené. Vzhledem k tomu, že byli naposledy viděni ve vazbě sil DNR, pokud tyto síly odmítnou potvrdit jejich místo pobytu a jejich další osud, mělo by se s nimi zacházet jako s předpokládanými oběťmi násilného zmizení.

Viktoria řekla Human Rights Watch:

Do Záporoží jsem se s našimi dětmi mohla dostat 15. března, ale můj manžel zůstal v Mariupolu.

14. dubna mi volal, že ho odvezli do Bezimenne na filtraci, nemělo by to trvat déle než čtyři dny a pak se k nám přidá. Řekl, že asi 300 lidí už bylo v Bezimenne, když dorazil – a dalších asi 300 dorazilo ve stejný den s ním.

O dva dny později prošli filtraci a dostali potvrzení o filtraci, ale potvrzení byla vložena do jejich pasů a agenti DNR jim pasy odebrali...

Uběhly dva týdny. Věci byly napjaté, do školní budovy, kde se nedá spát ani se pořádně umýt, se nacpalo tolik mužů. Mnoho lidí bylo nemocných a další onemocněli. Lidé zvraceli, měli podrážděný žaludek, kašlali... Dva muži, kteří bydleli v tamním kulturním domě, měli pokročilou tuberkulózu – doslova kašlali krev.

Můj manžel a náš soused, který tam byl také s ním, si to uvědomili až 30. dubna a byla to pro ně poslední kapka – natočili video v naději, že vzbudí pozornost.

Ten samý den mi poslal kopii toho videa. Udělal jsem, co bylo v mých silách, abych mu to nezveřejnila, když jsem byla ještě v Bezimenne, ale pak jsem 3. května viděla to video na sociálních sítích a také ho zveřejnil tisk.

5. května se můj manžel přestal ozývat. Přestala o něm slyšet i rodina našeho souseda. Volala jsem a posílala dotazy [polici DNR, státnímu zastupitelství a komisaři pro lidská práva], ale nic mi neřekli.

Viktorie později kontaktovala „některé lidi s konexemi“, kteří provedli neformální dotazy a zjistili, že oba muži byli nejprve převezeni do doněcké vyšetřovací vazby a poté převezeni do věznice Olenivka.

Podobně jako v Kozatske agenti DNR vrátili pasy všem mužům, kteří zůstali v Bezimenne, 24. května a umožnili jim opustit vesnici. K internaci nepodali žádné vysvětlení.

Nucený přesun do Ruska a na Ruskem okupovaná území

Lidem, kteří se snažili uprchnout z bojů a neměli prostředky na organizování soukromé dopravy, včetně tisíců obyvatel z oblasti Mariupolu, ruské síly nenabízely jinou možnost, než nastoupit do autobusů jedoucích nejprve do Ruskem okupovaných oblastí a zůstat tam nebo cestovat dál přes hranici do Ruska.

Jak řekla jedna žena z Mariupolu: „Samozřejmě bychom využili příležitosti jet na Ukrajinu, kdybychom mohli, určitě. Ale neměli jsme na výběr, žádnou možnost tam jít.“

Okolnosti a kontext těchto ruských organizovaných hromadných transportů ukrajinských civilistů do Ruska, konkrétně to, že většina civilistů neměla žádnou účinnou možnost, než souhlasit s tím, že odejdou, naznačuje, že se jedná o nucené přesuny, zakázané podle mezinárodního práva a stíhatelné jako válečné zločiny a zločiny proti lidskosti.

Ne každý ukrajinský civilista transportovaný do Ruska nebo na Rusy okupované území se může stát obětí nuceného přesunu, protože někteří se mohli z různých důvodů rozhodnout pro cestu do Ruska.

Dva z mužů například uvedli, že se rozhodli opustit Ukrajinu přes Rusko, aby měli šanci dostat se jinam do Evropy a zároveň se vyhnout omezením cestování podle stanného práva Ukrajiny. To však

nic nemění na zásadní povaze plánovaných hromadných přeprav ukrajinských občanů do Ruska jako nucených přesunů.

Zda osoby převedené do Ruska prošly či neprošly procesem filtrace nebo prověřováním, jak je popsáno výše, není pro trestný čin nuceného přesunu relevantní.

Například ty z Charkovské oblasti neprošly filtrací. S civilisty z Mariupolu sdílejí to, že chtěli jít do oblastí kontrolovaných Ukrajinou, ale šli do Ruska, protože je ruské síly a síly DNR nasadily do autobusů a nedaly jim žádnou možnost nebo žádnou smysluplnou volbu, kromě toho, že zůstanou pod ostřelováním tam, kde jsou. Věřili, že jejich životy jsou v bezprostředním ohrožení.

Ruské síly a ozbrojené skupiny přidružené k Rusku jim řekly, že ostřelování pro ně znamená, že evakuace na území kontrolované Ukrajinou pro ně není bezpečná, a brání jim v odjezdu směrem na území kontrolované Ukrajinou.

Jakmile byli v Rusku, mnoho převedených Ukrajinců bylo přemístěno do středisek dočasného umístění v různých částech země. Jiní cestovali sami, aby se ubytovali u příbuzných nebo přátel, nebo si pronajali vlastní ubytování. Ostatním se podařilo zemi opustit.

Přesné počty lidí převezených do Ruska z Mariupolu, Charkovské oblasti a dalších částí Ukrajiny zůstávají nejasné.

20. června Iryna Vereščuk, ukrajinská místopředsedkyně vlády, tvrdila, že 1,2 milionu Ukrajinců bylo násilně odvečeno do Ruska, včetně 240 000 dětí.

Koncem července Ruská tisková agentura (TASS) uvedla, že přes 2,8 milionu Ukrajinců vstoupilo do Ruské federace z Ukrajiny, včetně 448 000 dětí. Uvedla, že asi polovina těchto ukrajinských státních příslušníků měla pasy DNR nebo LNR.

Human Rights Watch nemůže odhadnout počet Ukrajinců, kteří uprchli před nepřátelskými akcemi a vstoupili do Ruska za okolností, které představovaly nucený přesun. Případy většiny lidí, které jsme zpovídali a kteří odešli do Ruska nebo jejichž rodinní příslušníci odešli do Ruska po útěku před nepřátelskými akcemi, však popisovaly okolnosti, které nesly všechny znaky nuceného přesunu.

Human Rights Watch provedla rozhovor s 18 lidmi, kteří odešli do Ruska: 15 z oblasti Mariupol (13 z nich nejprve prošlo filtrací v DNR), dva z Charkovské oblasti (jedna z nich byla převezena se svým partnerem, který byl v té době s ní z rozhovoru a také potvrdila její popis transferu) a jednoho muže z Doněcku, který překročil hranici poté, co zjevně zaplatil úplatek příslušníku sil DNR.

Human Rights Watch také provedla rozhovory s 21 obyvateli Mariupolu a Charkova s rodinnými příslušníky a přáteli, kteří byli převezeni do Ruska, a osmi aktivisty pomáhajícími nově přichozím Ukrajincům do Ruska, včetně pomoci jim při odchodu.

Transfery z Mariupolu do Ruska

15 lidí, kteří šli do Ruska z oblasti Mariupolu, uvedlo, že cestu podnikli se stovkami dalších Ukrajinců. Devět z nich uvedlo, že odjeli do Ruska, protože nedostali na výběr jít jinam. Dva uvedli, že jim bylo řečeno, že cesta na území kontrolované Ukrajinou je příliš nebezpečná kvůli nepřátelským akcím, takže místo toho cestovali do Ruska.

Čtyři další uvedli, že se rozhodli jít do Ruska, protože chtěli cestovat dále do Evropy. Dva z nich poznamenali, že věděli, že pokud přejdou na ukrajinskou stranu, nebude jim dovoleno opustit zemi

kvůli stannému právu, které až na výjimky neumožňuje mužům ve věku 18 až 60 let opustit země.

Naložení do autobusů a dodatečné hraniční kontroly

Human Rights Watch provedla rozhovor s 21 dalšími lidmi na Ukrajině a v Evropě, kteří znali lidi z Mariupolu, kteří byli převezeni do Ruska a zůstali tam v době psaní tohoto článku. Po procesu filtrace řekli, že jejich přátelé a rodinní příslušníci neměli smysluplnou jinou možnost, než jet do Ruska. Jeden řekl: „Neměli jinou možnost. Představte si, že jejich dům byl zničen, nemají kde bydlet, a to je jediná možnost, kterou mají.“

15 dotazovaných lidí, kteří přešli do Ruska z oblasti Mariupolu, uvedlo, že je ruští pohraničníci a bezpečnostní agenti prověřovali na ruských hraničních přechodech a na hranici s Krymem, bez ohledu na to, zda již prošli filtrací v oblastech kontrolovaných DNR.

Jeden muž, který uprchl kvůli branné povinnosti v Doněcku kontrolovaném DNR, zaplatil zjevnému členovi sil DNR za přepravu z Doněcka do Ruska bez filtrace.

Anatolij V., osmapadesátiletý důchodce nyní žijící v Německu, řekl, že když se svým synem přešli na Krym, který Rusko anektovalo a okupuje od roku 2014, ruští vojáci na kontrolním stanovišti jeho a jeho syna vyfotografovali a odebrali otisky prstů a vzali jejich telefony, stejně jako telefony všech ostatních přecházejících, a zapojili je do počítače.

Uvedl: Řekli nám, že hledají teroristy a separatisty a že budou kontrolovat naše telefony, aby viděli naše kontakty, fotky, textové zprávy, příspěvky na sociálních sítích a zprávy, včetně obnovení těch, které byly smazány. Když nám vrátili naše telefony, všichni jsme měli na obrazovkách upozornění, že naše telefony byly nebezpečně odpojeny od počítače.

Irina, žena, která cestovala do Gruzie z Ruska, řekla, že poté, co prošla filtrací ve Starobesheve, jí a ostatním s ní bylo řečeno, aby nastoupili do autobusu, který je odvezl k ruským hranicím, aniž by jim byly nabídnuty jiné možnosti dopravy do jiné destinace.

Na hranicích Irina řekla, že ona a ostatní byli vyslýcháni, včetně jejich vazeb na Rusko a jejich názorů na ruskou politiku, a také museli sdílet „kód“ ze svých telefonů, pravděpodobně číslo IMEI. Po překročení hranice byli asi hodinu odvezeni do Taganrogu, města v ruské Rostovské oblasti, kde byli ubytováni ve velkém sportovním zařízení plném lidí, kteří předtím přijeli z Mariupolu.

Anatolii, muž nyní v Norsku, řekl, že ho úřady posadily do autobusu a poslaly na ruské hranice poté, co prošel procesem filtrace. Řekl, že chce jít na území kontrolované Ukrajinou, ale úředníci mu řekli, že ostřelování bylo příliš intenzivní na to, aby to bylo bezpečné.

Na hranicích řekl, že muži v teplácích, kteří neidentifikovali svou příslušnost, ho vyslýchali mnohem podrobněji. Ptali se: „Odkud jsi? Kde pracuješ? Jak můžete dokázat, že to byla tvoje práce? Co si myslíš o ruské vojenské operaci? Co si myslíš o vládě Ukrajiny? Koho znáš v Rusku? A koho znáš v ukrajinské armádě? Pak nám znovu zkontrolovali telefony.“

Anatolii řekl, že on a jeho přítel tam byli drženi a vyslýcháni asi pět hodin, než byli propuštěni, nasazeni do autobusů a převezeni do toho, co popsal jako dočasné umístění přímo za hranicí, které provozuje ruské ministerstvo pro mimořádné situace. O několik hodin později řekl, že tam přijely autobusy a všechny odvezly do Taganrogu, kde byl ubytován ve stejném sportovním komplexu, kam odvezli Irinu.

Svitlana, 24letá žena z předměstí Mariupolu, uvedla, že se úřady neptaly, zda ona a její rodinní příslušníci chtějí jet do Ruska, ale jednoduše je a všechny, kteří s nimi již prošli filtrací, naložili do

autobusů, které je vezly k ruským hranicím.

V autobuse před hraničním přechodem museli zůstat řadu hodin. Noc byla chladná a autobusy neměly topení. Nebyly tam žádné toalety. Zvláště těžké to bylo pro děti a starší lidi, řekla. Na přechodu úředník rozdál migrační karty k vyplnění a také formulář žádosti o jednorázovou platbu 10 000 rublů od ruské vlády, kterou ona a její rodinní příslušníci odmítli.

Ruští bezpečnostní agenti vytahovali lidi k výslechu. Většinou se zaměřili na muže, ale vyslyšali i některé ženy, včetně ní. Řekla, že vyšetřovatel si vzal číslo IMEI jejího telefonu a položil jí četné otázky způsobem, který považovala za výhružný:

Ten výslech mě opravdu vyděsil... Vyvíjel na mě [vyšetřovatel] psychický nátlak... Jak mluvil, jak se vyptával, bylo to, jako by o mně něco věděl, jako by se chystal mě z něčeho obvinít... Celou hodinu mě griloval, kladl zvláštní, těžké otázky, přeformuloval své otázky, zjevně se mě snažil přistihnout při lži, snažil se mě přimět prozradit něco, co jsem nechtěla říct... Ptal se mě na otázky o ukrajinské armádě, o lidech, u kterých se moje rodina ukryla [v Mariupolu]... Byla jsem tak nervózní, tak paranoidní.

„Mykyta,“ muž, který byl držen v Primorsku dva týdny a čekal na filtraci, řekl, že pohraničníci na ruském přechodu vzali všechny muže do místnosti k důkladné kontrole. Kromě toho, že se jich ptali na otázky týkající se jejich minulosti, politických názorů a příbuzných a přátel v ukrajinských ozbrojených silách, bezpečnostní agenti také zkoumali jejich telefony, zaznamenávali čísla IMEI, nutili je svlékat se a prohledávali jejich těla, zda nemají tetování nebo modřiny od neprůstřelné vesty nebo automatů, od použití pušky.

„Marinin“ manžel je bývalý ukrajinský vojenský důstojník, kterému se podařilo projít filtrací DNR, ale neprošel ruskou hraniční kontrolou.

Marina řekla, že všichni muži byli na hranici vyslyšáni „hodiny“. Jejího manžela odvedli do samostatné místnosti a o něco později ji bezpečnostní agenti také odvedli do místnosti k výslechu. Přestože se nezdálo, že by ruští bezpečnostní agenti ženám věnovali velkou pozornost, cítila, že je jasně vyčleněna.

Vyptávali se jí „dlouho, dlouho,“ ptali se na její údajné spojení s ukrajinskými ultranacionalisty. Prošli seznam kontaktů v jejím telefonu a na některé z nich se zeptali, zkontrolovali její tělo, zda nemá tetování, a zeptali se, co znamená obrázek na jejím tetování.

Ptali se jí také na jejího manžela a na to, co ví o jeho vojenské službě. Výslech byl tak dlouhý a intenzivní, že si myslela, že bude zadržena, stejně jako její manžel, a obávala se, že její děti zůstanou na hranici samy.

Nakonec jí bylo dovoleno projít a strávila týden v dočasném umístění v Taganrogu, kde čekala na zprávy o svém manželovi. Později se od místních policistů dozvěděla, že ho Rusové poslali zpět do DNR, kde byl v době psaní tohoto článku uvězněn v doněcké věznici.

Svetlana Gannuškina z Výboru pro občanskou pomoc, přední ruské lidskoprávní organizace pracující s uprchlíky a migranty, řekla Human Rights Watch, že její skupina pomohla stovkám Ukrajinců, kteří vstoupili do Ruska.

Zatímco někteří z nich si na prověřování na ruských hranicích nestěžovali a uvedli, že s nimi bylo zacházeno s respektem, jiní svou zkušenost popsali jako traumatickou a děsivou.

To naznačuje, že filtrace může záviset na konkrétních zúčastněných úřednících. Stojíte-li před

úředníkem, který se chová profesionálně a s respektem, máte štěstí, ale můžete narazit i na vyložené sadistu, který na vás tlačí, pronáší výhružné poznámky atd.

Jedna žena se například zeptala agenta, zatímco stála ve frontě na [hraniční] screening se svou rodinou, "Co se stane s těmi, kteří neprojdou?" - a muž řekl: „Už jsem jich postřílel tučť a teď přemýšlím, co udělám se zbytkem.“ Zřejmě to myslel jako vtip, ale jaký je to nechutný vtip... a žena, která si už prošla vyčerpávající a nejistou cestou, byla k smrti vyděšená...

Gannushkina také uvedla, že od března 2022 se na ni obrátili tři nově příchozí z Ukrajiny ohledně „zmizení“ člena rodiny poté, co byli vyslýcháni během prověřování. Řekla, že jeden ze zmizelých byl starší muž a další dva byli mladí muži. V době psaní tohoto článku nebylo o jejich osudu a místě pobytu nic známo, ačkoli jejich příbuzní nahlásili zmizení ruským úřadům.

Gannushkina nastolila problém nekalého prověřování a údajného špatného zacházení a zmizení na schůzce Rady odborníků ruského ombudsmana, jejímž je členkou.

V reakci na její poznámky zástupce Federální bezpečnostní služby uvedl, že prověřování je naprosto nezbytné, protože „existují lidé, kteří utíkají před spravedlností... pod rouškou uprchlíků... Pokud [pracujeme] s osobou [vyslýcháme člověka] 20 minut, případně tři hodiny, to znamená, že je to potřeba... pracujeme v zájmu bezpečnosti státu.“

Řekl také, že agentura si není vědoma žádných hlášených zmizení, ale bude se tímto problémem zabývat.

Další příklady tlaku na cestu do Ruska nebo Ruskem okupovaných oblastí

Několik lidí, kterým se podařilo najmout soukromou dopravu k útěku z oblastí ovládaných Ruskem, popsalo nepřímý tlak ruských sil a ozbrojených skupin spojených s Ruskem, aby šli do Ruska nebo oblastí okupovaných Ruskem.

Andrij, 46letý muž, který opustil Mariupol 10. dubna a ujel 40 kilometrů územím kontrolovaným DNR, řekl, že každý ze šesti případů, kdy ho ruští vojáci zastavili a prohledali jeho auto na kontrolních stanovištích, se opakovaně ptali na jeho cíl a řekli mu, že může jet pouze na Rusy kontrolované území. Nakonec se mu podařilo dojet do Záporoží.

Když Tatiana a Julia, matka a dcera, které 20. března opustily Mariupol, přijely autobusem do Rusy okupovaného Nikolske, doufaly, že nastoupí do jiného autobusu do Záporoží.

„Začali jsme se ptát, jestli bychom mohli dostat autobus do Záporoží, protože jsme věděli, že chceme jet na Ukrajinu. Ale bylo nám řečeno, že do Záporoží už žádné autobusy nejezdí; před pěti dny zastavily, dokonce i pro autobusy Červeného kříže.“

[Místní představitel] řekl, že jedinou možností jsou ruská území: DNR nebo Rostov na Donu [v Rusku] - jakákoli ruská oblast, ale na Ukrajinu můžeme zapomenout. Jak je popsáno výše, najali si auto do Záporoží.

Když Tatiana, učitelka, která 11. dubna uprchla z Mariupolu v minibusu, dorazila do Nikolske, lidé ve vestách „dobrovolníků DNR“ jí a jejímu manželovi řekli, že budou moci pokračovat buď do Doněcku v DNR, nebo do Rostova v Rusku.

„Ptali jsme se na cestu do Berdjansku [kde by se dalo nastoupit do autobusu do Záporoží] a oni odpověděli, že ne,“ řekla. manželem si najali auto do Berdjansku a nakonec do Záporoží.

Nucený přesun 17 dětí do DNR

Začátkem června ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskij uvedl, že 200 000 ukrajinských dětí bylo násilně odvečeno do Ruska. Zatímco Human Rights Watch nebyla schopna ověřit celkový počet dětí, které ruské nebo s Ruskem spojené síly převezly do Ruska, výzkumníci zdokumentovali převoz 17 dětí z Mariupolu do DNR.

V polovině března se ukrajinský dobrovolník pokusil zachránit 17 dětí ve věku od 2 do 17 let z rezidenčního zdravotnického zařízení v Mariupolu, Regionálního dětského kostního a tuberkulózního sanatoria. Dobrovolník řekl Human Rights Watch, že pomáhal ostatním z Mariupolu s evakuací, protože boje zesílily, a ukrajinské regionální úřady ho požádaly, aby zachránil všechny děti, jejichž rodiny je nevyzvedly ze zdravotnického zařízení.

18. března, řekl, že vzal s sebou do sanitky 17 dětí, které našel v zařízení, spolu s dalšími dvěma rodinami, které chtěly z města uprchnout, a vydal se s nimi na cestu ven z města.

Když je zastavili na kontrolním stanovišti kontrolovaném Rusy v Manhuši, ozbrojení muži na kontrolním stanovišti mu zpočátku řekli, že nesmí vyvézt sanitku z území a zabránili jim v průjezdu. Skupina strávila noc v Manhuši, v domě jednoho z kontaktů dobrovolníků.

Ráno jeli do nemocnice v Manhuši, kde se dobrovolník snažil získat povolení k odjezdu se 17 dětmi. Zatímco tam byli, řekl, že přijel „ministr sociální politiky“ DNR s některými dalšími úředníky a autobusy a také s místními médii.

„Ministr“ začal rozdávat pomoc dětem před místními médii. „Ministr“ řekl dobrovolníkovi, že nemá žádné zákonné právo vystěhovat děti z území DNR. Dobrovolník řekl, že se snažil vyjednat, aby rodiny dětí přijely na nejbližší přechod na ukrajinské straně, aby děti vyzvedly, ale ministr odmítl. Děti pak byly posazeny do autobusu a zřejmě odvezeny do DNR.

Šest dětí je součástí pěstounské rodiny z města Vuhledar a šest dalších je součástí pěstounské rodiny z města Komar. Dalších pět dětí není v pěstounské péči; jejich rodiny jsou z Novotroitske, Mariupolu, Mykolaivky (Volnovakhskiy okres) a Dobropillie. V době psaní tohoto článku jsou Mariupol a Novotroitske pod ruskou okupací.

Ukrajínští představitelé upozornili na případ 17 dětí organizaci Human Rights Watch. V červnu bylo šesti dětem z jedné pěstounské rodiny dovoleno opustit Doněck do Ruska a odtud odcestovaly do Francie, kde se setkaly se svými pěstouny. V době psaní tohoto článku zůstává přesné místo pobytu dalších jedenácti dětí neznámé.

Ruská komisařka pro práva dětí Maria Lvova-Belova v květnu uvedla, že děti z ústavů v DNR byly umístěny do pěstounských rodin v Moskevské oblasti a že pracuje na rozšíření programu a sjednocení postupů opatrovnictví a adopce s úřady DNR a LNR.

Do začátku června bylo 58 sirotků z Doněcka převezeno do moskevské oblasti a 40 dalších dětí z DNR, včetně sirotků, dostávalo v Rusku lékařskou nebo rehabilitační péči.

Téměř 200 dětí bez rodičovské péče z ukrajinského Donbasu mělo v červenci obdržet ruské občanství, včetně 30 sirotků z Mariupolu, uvedla komisařka.

Ruské úřady také vrátily šest ukrajinských dětí, jejichž rodiče zemřeli během bojů, jejich příbuzným na Ukrajině.

Zákony o ozbrojených konfliktech zakazují násilné přesuny a deportace civilistů z okupovaného území, včetně dětí, a zakazují straně v konfliktu evakuovat děti, které nejsou jejich státními příslušníky, do cizí země bez písemného souhlasu jejich rodičů nebo opatrovníků, s výjimkou dočasných případů, kdy je to nutné ze závažných zdravotních nebo bezpečnostních důvodů.

Transfery z Charkovské oblasti do Ruska

Human Rights Watch provedl rozhovor se dvěma lidmi, kteří uvedli, že byli převezeni ruskými vojáky do Ruska z Charkovské oblasti, aniž by prošli filtrací, a také s deseti obyvateli z jiné vesnice a města v Charkovské oblasti, kteří popsali, kolik jejich sousedů a také lidé ze sousedních vesnic, byli převezeni ruskými vojáky do Ruska.

Natalija z vesnice Ternova, 20 kilometrů severovýchodně od města Charkov a 7 kilometrů od ruských hranic, byla 31. května proti své vůli odvezena do Ruska.

Řekla, že ruské síly ovládly vesnici, která má asi 1200 obyvatel, 24. února a že v oblasti nedošlo k

žádným bojům. Nataliya uvedla, že ruské síly při několika příležitostech nabídly obyvatelům autobusy, aby odjeli do Ruska, a některé rodiny odjely z vesnice do Ruska vlastními vozidly.

Síly nedovolily nikomu opustit vesnici, pokud řekl, že se chtějí evakuovat na území kontrolované Ukrajinou

28. května do jejího domu a domů jejích sousedů přišli vojáci, aby je informovali, že do města Charkov byl otevřen zelený koridor. Nataliya a sedm jejích sousedů řeklo, že chtějí jet do Charkova, který zůstal pod kontrolou Ukrajiny. Nataliya řekla, že se vojáci vrátili 31. května večer a naložili osm z nich do autobusu s tím, že má namířeno do Charkova.

Nataliya a ostatní byli poté převezeni do „Virage“, motoristického komplexu, který byl přeměněn na tranzitní tábor, kde byly podle Nataliya ubytovány tisíce Ukrajinců. Dva dny poté, co dorazila, přišli dobrovolníci a přivedli Natalii zpět na oficiální hraniční přechod, kde si nechala sejmout fotografii a otisky prstů a vyplnit imigrační formulář.

Tam se setkala s dalšími Ukrajinci, kteří byli převezeni přes hranice z vesnic a měst Lyptsi, Strilecha a Vovchansk v Charkovské oblasti. Po návratu do Virage Nataliya řekla, že každý den dorazilo nejméně 100 Ukrajinců, včetně z Mariupolu, Charkova a Donbasu.

Podle satelitních snímků bylo 20. března poprvé pozorováno 55 stanů na parkovišti areálu Virage. Satelitní snímek pořízený 28. června ukazuje nejméně 68 stanů postavených uprostřed parkoviště areálu motoristického sportu a pět dalších stanů umístěných na boku. Mezi začátkem května a 28. červnem se počet stanů nezvýšil.

Satelitní snímek pořízený 28. června ukazuje nejméně 68 stanů postavených uprostřed parkoviště motoristického komplexu Virage a pět dalších stanů umístěných po straně. Satelitní snímek © 2022 Planet Labs PBC. Analýza a grafika © 2022 Human Rights Watch

Většinu lidí naložili do autobusů a asi po dvou dnech odvezli na jiná místa, řekla Natalia, ale svůj přesun se jí podařilo odložit o šest dní s tím, že čeká, až se k ní připojí její manžel, který zůstal v Ternové. 6. června opustila tábor a odcestovala vlakem do Moskvy, poté cestovala do Polska a na Ukrajinu, do Charkova ovládaného Ukrajinou.

„Alina“ a její partner byli ve svém prázdninovém domě v Lyptsji, vesnici 20 kilometrů severně od města Charkov a 10 kilometrů od ruských hranic, když ruské síly ovládly oblast 24. února. „Alina“ řekla, že ruské jednotky byly ve vojenském zařízení hned naproti jejich chatě a oba zůstali ve sklepě tři týdny, protože křížová palba byla stále intenzivnější.

18. března ruský důstojník prohledal jejich sklep, řekl jim, že se situace v příštích několika dnech dále zhorší, a důrazně jim doporučil, aby odešli, dokud z centra vesnice ještě jezdí evakuační autobusy do Ruska. Důstojník nepoužil žádnou sílu a řekl, že rozhodnutí je na nich a že jejich sklep je „pravděpodobně“ dostatečně pevný, aby vydržel těžké ostřelování. Ale pár měl pocit, že ve skutečnosti nemá na výběr.

„Když jsme nahlédli do důsledků ostřelování domů v této oblasti a ostřelování se zhoršovalo, pochopili jsme, že pokud bude zasažen přímo náš domov - a oni [ruské jednotky] měly své palebné pozice přímo u nás, tak budeme velmi pravděpodobně zasaženi - a nebyl by nikdo, kdo by nás z trosk vykopal. Nikdo, kdo by nám pomohl...

Tak jsme se rozhodli, že musíme odejít. Nemáme žádné dokumenty [pasy nechali ve svém bytě v Charkově] a riskovali jsme, že uvízneme [v Rusku], ale touha žít byla silnější... Nastoupili jsme do toho autobusu [s dalšími civilisty z oblasti]. Doprovázeli ho [ruští] vojáci a provedli nás přes kontrolní stanoviště na cestě k hranicím a směrem na Belgorod [ruské město nejbližší k hranici s ukrajinskou Charkovskou oblastí].

Jakmile se dostali na hraniční přechod, „Alina“ a její partner byli vyfotografováni a byly jim sejmuty otisky prstů. Pohraničníci je pak vzali do místnosti, aby si promluvili s „psychologem“, ale podle nich rozhovor připomínal výslech a „psycholog“ byl pravděpodobně bezpečnostní agent.

„Alina“ řekla Human Rights Watch:

Zeptal se mě [mimo jiné], kde jsou moji rodiče, a já řekla, že jsou „okupováni v regionu Záporoží“, takže se na to naježil a řekl mi, že má k dispozici spoustu času, aby mě přesvědčil, že to není žádná okupace a žádná válka...

Potom nám kázal o tom, že „zvláštní vojenská operace“ byla absolutně nezbytná, protože ukrajinské jednotky údajně znásilňovaly lidi na Donbasu, a říkal všechny možné další špinavosti [o ukrajinských jednotkách a ukrajinských úřadech]. Trvalo to nejméně půl hodiny a my jsme tam jen mlčky seděli. Nebylo to tak, že bychom byli v pozici, kdy bychom mohli něco namítat a odejít.

Dne 30. května navštívila organizace Human Rights Watch město Charkov a Ruskou Lozovu, 15 kilometrů severně od města Charkov, a vyzpovídala celkem 9 obyvatel, včetně úředníka místní správy.

Podle dotazovaných, když ruské síly na konci února ovládly oblast, zřídily kontrolní stanoviště na obou koncích vesnice. Vojáci na kontrolním stanovišti na jih od vesnice nepustili žádné civilisty na území kontrolované Ukrajinou s tím, že došlo k silnému ostřelování, takže cesta není bezpečná.

Během týdne armáda během několika dní zorganizovala evakuační autobusy, které měly odvézt obyvatele do Ruska. Vojáky podporoval místní kněz přidružený k patriarchátu ruské pravoslavné církve, který podle obyvatel vesnice oslovil rodiny a připravil seznamy těch, kteří chtějí nastoupit do

autobusů. Vojáci také evakuovali kněze v jednom z těchto autobusů do Ruska.

Victor, 70, řekl, že ruští vojáci na něj a jeho sousedy naléhali, aby odešli do Ruska: „Vojáci přišli do mého domu a řekli mi, že musím odejít. Řekl jsem: ‘Ne, nechci, proč bych měl odcházet?’ Řekli mi: ‚Žil jsi pod námi, a tak pokud přijde ukrajinská armáda, potrestají tě. Budete popraveni.“

Victor řekl, že se jeho soused vzdal a odešel do Ruska, ale on zůstal. Řekl, že nečelil žádným problémům, jakmile ukrajinské síly 27. dubna znovu ovládly Ruskou Lozovu.

Všichni dotazovaní měli přátele a příbuzné, kteří se těchto evakuací do Ruska účastnili. Řekli, že jejich příbuzní nebyli ochotni mluvit přímo s Human Rights Watch, takže Human Rights Watch nebyla schopna lépe porozumět jejich cestě do Ruska.

Místní představitel uvedl, že nejméně 2000 obyvatel vesnice jelo do Ruska evakuačními autobusy nebo použilo vlastní auta, z celkového počtu obyvatel před invazí asi 5000 lidí. Řekl, že některé rodiny, které neodešly během evakuace, chtěly odjet do Ruska později, ale ruští vojáci jim zjevně řekli, že je příliš pozdě a že „měli myslet na odchod dříve“.

Místní představitel řekl, že ruské síly také zorganizovaly evakuační autobusy pro civilisty, aby mohli cestovat do Ruska ze sousední vesnice Pytonmyk. Human Rights Watch se nepodařilo dosáhnout Pytonmyku kvůli bojům v oblasti v době jejich návštěvy.

Human Rights Watch provedla rozhovor se ženou z Kupiansku, nedalekého města v Charkovské oblasti, která řekla, že jí ruské síly zabránily v evakuaci kamkoli kromě ruského území, dokud ona a její rodina nepopsali lékařskou pohotovost, která jim umožnila vyjednat odchod do Charkova.

Ukrajnští civilisté v Rusku

Po překročení hranic do Ruska byli převedení Ukrajinci zpravidla posíláni do středisek pro dočasné umístění uprchlíků. Mnozí pak čekali celé dny, než dostali pokyn pokračovat autobusem nebo vlakem do jiného regionu, kterým mohla být Kazaň, Voroněž a dokonce i Chabarovsk a Nachodka na ruském Dálném východě, mnohem dále od hranic.

Další byli odvezeni přímo z hraničního přechodu na vlaková nádraží, kde dostali pokyn, aby je vlaky odvezli do regionů mnohem vzdálenějších od hranic.

Jakmile dorazili do prvního střediska dočasného umístění nebo vlakového nádraží, někteří byli schopni cestovat sami, aby zůstali u příbuzných nebo přátel, pronajali si vlastní ubytování nebo pokračovali na ruské hraniční přechody s členskými státy Evropské unie nebo Gruzií, aby opustit zemi.

Avšak ti, kteří měli omezené finanční prostředky a žádný kontakt přes sociální média nebo jinak s příbuznými či přáteli v Rusku nebo sítěmi aktivistů podporujících Ukrajince, měli pocit, že nemají jinou možnost, než jít tam, kam jim řekli ruští představitelé.

Dotazovaní lidé Human Right Watch a jejich rodinní příslušníci a přátelé převezení do Ruska strávili čas v různých regionech po celém Rusku. Všichni dotazovaní, kteří byli přemístěni z oblasti Mariupol do Ruska, byli původně převezeni do Taganrogu, asi 72 kilometrů od hraničního přechodu v ruské Rostovské oblasti, kde někteří pobývali ve velkém sportovním zařízení, které bylo přeměněno na středisko pro dočasné umístění.

Jeden pár dotazovaný Human Rights Watch strávil několik týdnů v kempu v lesích asi 25 kilometrů

od Voroněže na jihozápadě Ruska. Jiná žena uvedla, že má přátele, kteří byli posláni do Penzy (629 kilometrů jihovýchodně od Moskvy), Vladimiru (193 kilometrů severovýchodně od Moskvy) a Vladivostoku na Dálném východě.

Ti, kteří zůstali v centrech pro dočasné umístění v Rusku, řekli Human Rights Watch, že ubytování bylo čisté, mohli se osprchovat a dostávali pravidelná teplá jídla, ale řekli, že oni i lidé kolem nich se cítí zranitelní a dezorientovaní. Nevěděli, co mohou očekávat a jaká jsou jejich práva, zvláště pokud se na ně obrátili ruští představitelé, včetně kriminalistů.

Aktivistické skupiny pomáhající Ukrajincům a několika přemístěným Ukrajincům, s nimiž hovořila Human Rights Watch, uvedly, že ruští vyšetřovatelé vyslýchali lidi ve střediscích pro dočasné umístění a vyvíjeli na ně tlak, aby oficiálně přiznali, že byli svědky válečných zločinů ukrajinských sil nebo trpěli od nich.

“Nepodepsal jsem prohlášení o tom, že jsem svědkem ukrajinských válečných zločinů, které po mně chtěl vyšetřovatel,” řekl jeden z převezřených Ukrajinců. “Ale viděl jsem, že podepisují další lidé, zejména starší lidé. Ani si neuvědomovali, co podepisují; byli zcela závislí na těchto ruských představitelích a báli se, že se dostanou do problémů, pokud se nepodřídí.”

„Alina“ z Charkova řekla Human Rights Watch, že vyšetřovatelé, kteří vyslýchali ji a jejího partnera v dočasném umístění ve Voroněžské oblasti v Rusku, jim položili spoustu otázek o „údajné genocidě v Doněcku“ a „jak ukrajinské síly údajně ostřelují Mariupol.“

Dodala: Každého z nás vyslýchali asi 30 minut. Chtěli, abychom jim řekli vše, co víme o situaci v Charkově a okolí. Ptali se na druh zbraní a vybavení, které měli takzvaní „nacisté“, a chtěli vědět, kde se nacházejí ukrajinská vojenská zařízení. A stále říkali, že bychom měli lépe spolupracovat, protože Charkov bude vymazán z povrchu zemského a my se nebudeme mít kam vrátit. Pořád jsme říkali, že nic nevíme...

Ruští představitelé zavedli opatření, která mají Ukrajincům usnadnit a urychlit proces získání dočasného azylu a ruského občanství.

5. března prezident Putin podepsal „dekret o vstupu, pobytu a odchodu cizích občanů z území LPR (LNR), DPR (DNR) a Ukrajiny z Ruska.

Dekret, oficiálně zaměřený na pomoc civilistům uniknout nepřátelství, zavedl pro Ukrajince zjednodušený postup pro vstup do Ruska (včetně možnosti překročit hranici do Ruska i přes absenci standardních cestovních dokladů, jako jsou cestovní pasy, které jsou za normálních okolností vyžadovány) a zavedl 15denní období odkladu bez požadavku na registraci v zemi, které by noví příchozí mohli využít k získání azylu nebo k odkladu před cestou z Ruska do třetí země.

Ti, kterým byl udělen azyl, by pak mohli požádat o povolení k dočasnému pobytu a získat přístup ke zjednodušenému postupu pro získání ruského občanství dostupného pro rusky mluvící osoby v souladu s federální legislativou přijatou v dubnu 2020, která obsahuje zvláštní zjednodušená ustanovení pro ukrajinské státní příslušníky z Donbasu.

18. února, týden před zahájením úplné ruské invaze, prezident Putin vydal zvláštní nařízení o preventivní evakuaci civilistů z DNR a LNR, které opravňuje všechny nově příchozí do Ruska k jednorázové platbě 10 000 rublů. Žadatelé o azyl a uprchlíci v Rusku mají také nárok na řadu práv, když jsou v Rusku, včetně zdrojů a podpory při hledání práce a bydlení, jakož i záruk potravin a bezpečnosti v zařízeních dočasného ubytování.

Svetlana Gannushkina z Výboru pro občanskou pomoc poukázala na to, že v praxi je zajištění těchto

nároků velmi obtížné:

Všechny žádosti o platby ve výši 10 000 rublů jsou zpracovávány v Rostově a trvá to dlouho; lidé celé měsíce nedostávají žádné peníze a ocitají se v nouzi. A i když tak učiní, jedná se o jednorázovou platbu, nikoli o pravidelný příspěvek.

Navíc se jim nedostává skutečné pomoci s hledáním práce a bydlení. Vláda se s tímto masivním přílivem nevyrovnává dobře, a přestože naše organizace a dobrovolnické skupiny dělají, co můžeme, existuje tolik naléhavé potřeby a my prostě nemůžeme zaplnit mezeru.

Ukrajinci, kteří pobývali v centrech pro dočasné umístění v Rusku, a ruští aktivisté řekli Human Rights Watch, že úředníci nutili lidi pobývající v těchto centrech, aby podali oficiální žádost o dočasný azyl v Rusku, aniž by vysvětlili, jak tento proces funguje.

Jeden ruský aktivista, který v březnu a dubnu 2022 poskytl pomoc více než 100 uvízlých Ukrajinců, vysvětlil, jak podle ruských zákonů musí lidé, kterým byl udělen status dočasněho azylu, odevzdat své pasy ministerstvu vnitra a použít speciálně vydaný průkaz držitele dočasněho azylu na ruském území.

“Ale mnoho nově příchozích z Ukrajiny si to neuvědomuje,” řekla. “Bez toho, že by jim byl proces vysvětlen, lidé si neuvědomují, že mohou kdykoli získat své pasy zpět v případě, že jsou připraveni opustit zemi, a proto někteří skutečně věří, že se nikdy nemohou vrátit na Ukrajinu.”

Někteří z přemístěných Ukrajinců, s nimiž hovořila organizace Human Rights Watch, popsali problémy, kterým oni a jejich rodinní příslušníci čelili, když se pokusili cestovat nezávisle.

Svitlana, 24letá žena, uvedla, že po překročení hranic do Ruska chtěla ona a její rodina okamžitě cestovat na vlastní pěst, ale zpočátku jim v tom bylo zabráněno. Řekla, že nejprve museli jet vlakem do jiného ruského regionu, dále od ukrajinských hranic, se skupinou nově příchozích a několika oficiálními hlídači, než dostali příležitost jít vlastní cestou.

Pokusili se odmítnout nastoupit do vlaku, ale úředníci jim řekli, že nemají jinou možnost, než cestovat se skupinou. Yulia řekla, že její bratr, který odmítl jít do centra pro dočasné umístění a cestoval nezávisle se svou rodinou, „byl zastaven a vyslýchán policií na každém nádraží“, protože jeho ukrajinský pas způsobil, že vypadal „podezřele“ v očích ruských donucovacích orgánů.

Jiná žena uvedla, že když opustila centrum dočasněho umístění se svými dětmi a zůstala několik dní v soukromém bytě v Rostovské oblasti, policie se jí snažila v bytě vyslechnout a vyvinout nátlak na majitele bytu, požadovat o ní informace.

Ukrajínští civilisté, kteří chtějí opustit Rusko

Někteří převedení Ukrajinci se snažili co nejdříve opustit Rusko tak, že se dostali na hraniční přechody a dále do Belgie, Estonska, Finska, Gruzie, Německa, Norska, Polska, Švédska nebo zpět na Ukrajinu.

Vznikla síť ruských aktivistů, kteří úzce spolupracují s ukrajinskými a evropskými aktivisty, aby pomohli nově příchozím Ukrajincům, kteří chtějí odejít.

I když ruští představitelé násilně nezablokovali Ukrajince v odchodu z Ruska, mnoho Ukrajinců se při tom potýkalo s problémy, mimo jiné proto, že neměli řádné doklady totožnosti nebo kvůli nedostatku informací o tom, jaké možnosti mají k dispozici. Někteří byli vyslýcháni na hraničních přechodech,

než jim bylo umožněno opustit zemi.

Nejsou k dispozici žádné oficiální statistiky o tom, kolik Ukrajinců, kteří odešli do Ruska, od té doby odešlo do jiných zemí. Všechny 18 dotazovaných osob Human Rights Watch, kteří odešli do Ruska, nakonec odešlo, včetně dvou, kteří se poté vrátili na Ukrajinu přes Evropu.

Mnoho dalších Ukrajinců řeklo Human Rights Watch o rodinných příslušnících a přátelích, kteří byli převezeni do Ruska a kteří buď úspěšně opustili Rusko, nebo se snažili najít způsob, jak Rusko opustit. Aktivisté popsali pomoc stovkám Ukrajinců opustit Rusko.

Jakmile Irina a ti, s nimiž cestovala z Mariupolu, dorazili do centra pro dočasné umístění ve sportovním areálu v Taganrogu, bylo jim řečeno, že budou následující den odesláni na jiná místa v Rusku, mnohem dále od ukrajinských hranic.

Irina řekla, že věděla, že nechce zůstat v Rusku, a tak ona a šest dalších z její původní skupiny dali dohromady peníze, které se jim podařilo ušetřit, a našli soukromého řidiče, který jim pomohl odjet, a nakonec se dostali do Tbilisi v Gruzii.

Anatolij, který byl také původně převezen do sportovního komplexu Taganrog, řekl, že úřady všem řekly, že musí nastoupit do autobusů a že budou odvezeni do prázdninového kempu v oblasti Kirov. Řekl, že se pak se svým přítelem rozhodli za vlastní peníze cestovat autobusem do Rostova, dále do Moskvy a poté na hranici s Estonskem.

Aktivisté a přemístění Ukrajinci uvedli, že najít informace a pomoc při odchodu z Ruska je obzvláště náročné pro lidi bez chytrých telefonů nebo finančních prostředků, lidi, kteří nejsou na sociálních sítích, a pro starší lidi.

„Více než měsíc jsem se snažil přijít na to, jak odejít, když jsem konečně viděl skupinu na sociální síti [telegramový chat vytvořený občanskou iniciativou Helping Leave] nabízející pomoc lidem v mé situaci,“ řekl jeden z dotazovaných. „Bylo to jako zázrak... Pomáhali s dopravou na hranice, s ubytováním, s radami, pomáhali na každém kroku. Ale pokud nejste online, prostě nebudete vědět, kde získat pomoc.“

Část převedených Ukrajinců se chtěla vrátit na Ukrajinu, což bylo v praxi možné pouze přes třetí země. Někteří lidé z Mariupolu se zdráhali vrátit na Ukrajinu – zvláště pokud neměli domov, kam by se mohli vrátit, kvůli škodám a ničení způsobenému ostřelováním a jejich město je nyní pod plnou ruskou okupací – a chtěli místo toho cestovat na třetí země.

Čtyři aktivisté, kteří poskytují pomoc Ukrajincům pokoušejícím se opustit Rusko, řekli Human Rights Watch, že některé z ukrajinských rodin cestujících s muži ve věku 18 až 60 let se obávají, že pokud se vrátí na Ukrajinu, budou tito muži stíháni za útěk před předvoláním, v této věkové skupině mají oficiálně zakázáno opustit zemi.

Nejméně tři muži, kteří byli násilně převezeni do Ruska, také vyjádřili tento strach při rozhovoru s Human Rights Watch.

Čtyři z přemístěných Ukrajinců dotazovaných Human Rights Watch uvedli, že se nesetkali s žádnými problémy při odchodu z dočasných příjmacích středisek, kam dorazili ihned po překročení hranic do Ruska, ani s žádnými překážkami při cestování po Rusku.

Někteří však museli čekat déle, než mohli cestovat samostatně. „Svitlana,“ řekla 24letá žena z předměstí Mariupolu, že ona a její rodina chtějí okamžitě cestovat na vlastní pěst, ale bylo jim řečeno, že nemají jinou možnost, než pokračovat se skupinou, která překročila hranici s jeli

autobusem do Taganrogu a pak vlakem do Vladimíru.

Jakmile dorazili do Vladimíra, „Svitlanina“ rodina odmítla jet do dočasného pobytu a místo toho si za pomoci ruských známých zařídila cestu sama a nakonec se dostala do Evropy.

Někteří z těch, kteří neměli příslušné doklady totožnosti, čelili při pokusu opustit Rusko vážným překážkám. Mnoho Ukrajinců dorazilo do Ruska bez pasů, protože odešli přímo z úkrytů s doklady, které zůstaly ve zničených nebo poškozených domovech. Ruští pohraničníci v některých případech odmítli pustit Ukrajince k přechodu, pokud měli pouze ukrajinský občanský průkaz nebo penzijní průkaz. Ale v jiných případech jim bylo dovoleno opustit zemi bez pasů.

“V praxi je to občas náhodné,” řekl ruský aktivista poskytující podporu zvláště komplikovaným případům Ukrajinců pokoušejících se opustit Rusko. Řekl Human Right Watch:

Při své práci se denně setkávám se dvěma až třemi novými případy, kdy Ukrajincům chybí správné doklady. Všichni mají něco - jako skeny nebo důchodové karty, DIA [ukrajinské elektronické ID], ale ty nejsou vhodné pro přechod hranic.

Pokud dokumenty nejsou úplně v pořádku, jsou ruskými pohraničníky zadrženi. Ale pak jsem měl několik případů, kdy lidé, kteří se pokusili překročit hranici [bez pasů], byli vráceni ruskou pohraniční stráží [kvůli nedostatku řádných dokumentů]. Počkali na novou směnu, zkusili to znovu a mohli přejít.

V jednom případě se starší žena přiblížila ke stejným pohraničníkům třikrát za sebou a na třetí pokus na ni jeden z pohraničníků, zjevně soucitný tváří v tvář jejímu trápení, jen mávl rukou.

V jednom případě zdokumentovaném organizací Human Rights Watch se muž, který zanechal svůj pas v Mariupolu, brzy po příjezdu do Ruska vydal na migrační úřad v Taganrogu spolu se svou manželkou. Vysvětlil svou situaci důstojníkovi ve službě, jasně uvedl, že on a jeho rodina touží co nejdříve opustit Rusko do Evropy, a požádal o radu.

V reakci na to mu policista předal vytištěný proforma dopis adresovaný vedoucímu „migrační služby“ DNR a identifikující odesílatele jako „občana DNR“, který žádá o pomoc při návratu do DNR.

Důstojník muže vyzval, aby vyplnil své osobní údaje, podepsal dopis a poté si na „hranici Rusko-DNR“ vyzvedl svůj nový pas DNR.

“Můj manžel byl tak ztracený a zoufalý, že téměř podepsal dokument, aniž by vůbec pochopil, co to znamená,” řekla jeho manželka Human Rights Watch. „Ani jsem tomu úplně nerozuměl, ale cítil jsem obavy a řekl jsem úředníkům, že si ten prázdný dopis vezmeme s sebou a ukážeme ho právníkovi.

Zavolali jsme aktivistce za práva, která nám pomáhala, a ta nám řekla, abychom za žádných okolností nepodepisovali, že můj manžel byl podveden, aby přijal takzvané občanství DNR a možná byl dokonce povolán do jednotek DNR přímo na ruských hranicích.

Někteří z převedených Ukrajinců popsali, že je na hranicích vyslýchají ruští pohraničníci, když měli jejich pasy. Anatolij, muž nyní v Norsku, řekl, že když on a jeho přítel předložili své ukrajinské pasy na ruských hranicích k odjezdu, úřady je vytáhly z řady a znovu je vyslýchaly:

“Ptali se: ‘Jak jste se sem dostali?’ , ‘Co se stalo v Mariupolu?’ , ‘Máte nějaké přátele v ukrajinské armádě?’ , mimo jiné. A znovu prohledali naše telefony a podívali se na naše kontakty.“ Anatolij řekl, že jim nakonec dali výstupní razítka a umožnili jim odejít.

Aktivistka z organizace Helping Leave řekla Human Rights Watch, jak jedna z rodin, kterým pomáhali, zmeškala vlak při tranzitu na ruskou hranici s Estonskem. Policie oslovila rodinu na vlakovém nádraží, když čekala na svůj vlak, odvedla jednoho muže z rodiny do místnosti na nádraží a tam ho několik hodin vyslýchala.

Muž, který byl vyslýchán a bylo mu vyhrožováno spolu se svým synem během filtrace, řekl, že ho ruští pohraničníci drželi od 1:00 do 8:00, když se snažil opustit zemi, a znovu ho vyslýchali:

„Kontrolovali všechny muže. Nakonec jsem mluvil s jedním ze strážců. Řekl jsem mu: ‚Tohle je popáté, co nás vyslýchají. Co myslíš, že najdeš?‘ Ale pořád nás vyslýchali, kontrolovali nám telefony a doklady a byli důraznější než při ostatních výsleších.“ Po rozsáhlém výslechu mu nakonec bylo povoleno překročit hranice a později se dostal do Německa.

Poděkování

Tato zpráva byla prozkoumána a napsána vedoucím výzkumným pracovníkem divize Crisis and Conflict, Belkis Wille, a zástupkyní ředitelky divize Evropa a Střední Asie Tanyou Lokshinou.

Podporu výzkumu poskytla Julia Gorbunova, vedoucí ukrajinská výzkumnice; Ida Sawyer, ředitelka divize krizí a konfliktů; Gerry Simpson, zástupce ředitele divize Crisis and Conflict; Richard Weir, výzkumník divize krizí a konfliktů; Bill Van Esveld, zástupce ředitele divize práv dětí, a Hannah Kurek, stážistka divize pro Evropu a střední Asii.

Ida Sawyer, ředitelka divize krizí a konfliktů, zprávu upravila. Aisling Reidy, hlavní právní poradce, poskytl právní přezkum a Tom Porteous, zástupce programového ředitele, poskytl programový přezkum.

Odborné posudky poskytla Rachel Denber, zástupkyně ředitele divize Evropa a Střední Asie; Bill Frelick, ředitel práv uprchlíků a migrantů; Julia Gorbunova, vedoucí ukrajinská výzkumnice; Bill van Esveld, zástupce ředitele divize práv dětí; Julia Bleckner, asijská výzkumnice a redaktorka zdraví; Amos Toh, vedoucí výzkumný pracovník v oblasti umělé inteligence a lidských práv; Philippe Dam, ředitel advokacie divize Evropa a Střední Asie; a Lucy McKernan, zástupkyně ředitele pro OSN.

Zprávu k publikaci připravila bývalá spolupracovnice divize Crisis and Conflict Madeline de Figueiredo; úřadující koordinátorka divize krizí a konfliktů Emma Wilbur; hlavní koordinátor publikací, Travis Carr; Metcalf stážista pro Evropu a střední Asii, Sonia Stadler; a vrchní administrativní manažer Fitzroy Hepkins.

Rádi bychom poděkovali jednotlivcům, kteří umožnili vznik této zprávy tím, že se s námi podělili o své zkušenosti navzdory rizikům, která s tím souvisí.

Rádi bychom také poděkovali členům občanské společnosti v Rusku a Evropě, kteří byli štedří a věnovali svůj čas a postřehy, když na toto téma hovořili s výzkumníky.

[Human Rights Watch](#)

HUMAN RIGHTS WATCH

-van-

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Síť víry](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj Baptisté - Síť víry](#)